

ԼՈՅՍ ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԵԿԵՂԵՑԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ Ս. ԳՐԱՅԻՆ
ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԵՌԱՄՍԵԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՍԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ – Մայիս – Յունիս
ԺԵ. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 2. 2017 | 75 |

LUYS Revue trimestrielle

Prélature Arménienne du Canada

Rédacteur: Papken Topjian

3401 Olivar - Asselin, Montréal, Qc. Canada H4J 1L5

Tél.: (514) 856 1200

Fax: (514) 856 1805

Courriel: prelacy@armenianprelacy.ca

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. Զատկուան պատգամ
Զատիկ եւ Յարութիւն
Մեռելներու յարութիւնը
Անվերնագիր
Եօթերորդ օրուան խորհուրդը
Հրեշտակ մը պայման չէ, որ թեւեր ունենայ
Համբարձման երգ
Կիպրիանոս Կարթագենացի
Գեորգ Իվանովիչ Կիւրճիւ
Զարեհ Խրախունի
The great loss of the Armenian Clergy
Յինունք, Զատկայիսնակ եւ Յոբելեան
Առաքինի մայրը

Բաբգէն Արք. Զարեան
Բաբգէն Աւ. Քինյ. Մագսուտեան
Աթենակորաս
Երան Գույումճեան
Յակոբ Արք. Գլնճեան
դոկտ. Աբէլ Քինյ. Մանուկեան
Եփրեմ Ասորի
Թամար Տասնապետեան
Բաբգէն Թօփճեան
Սօսի Միշոյեան Տապապաղեան
Arch. Papken Tcharian
Վահան Աւ. Քինյ. Կոստանեան
Վեր. Դոկտ. Վահան Յ. Թութիկեան

Առաջնորդ Սրբազան Հոր Ս. Զատկուան պատգամ Քրիստոսի Յարութիւնը սկիզբ նոր կեանքի

Մկրտութեամբ անոր հետ միասին թաղուեցանք եւ մահուան հաղորդ եղանք, որպէսզի ինչպէս Քրիստոս Հօրը փառքով յարութիւն առաւ մեռելներէն, նոյնպէս ալ մենք նորոգուած կեանքով ապրինք» (Հռ 6.4)

Պօղոս առաքեալ հռոմէացիներուն ուղղած իր նամակին մէջ խորիմաստ բառերով մեղանչական մարդուն կը թելադրէ մկրտութեամբ սրբուիլ եւ մաքրուիլ մեղքի աղտեղութենէն:

Քառասնօրեայ Մեծ պահոց շրջանը զգաստութեամբ աւարտելով, բոլորս մտածեցինք աստուածային, դրախտային կեանքի պարգեւած ուրախութեան մասին, միաժամանակ անդրադառնալով, թէ՛ ի՞նչ գին ունեցաւ դրախտային կեանքի ուրախութեան և երջանկութեան կորուստը, մարդուն անհնազանդութեան պատճառով, երբ ան հրաժարեցաւ աստուածային կամքէն եւ օրէնքէն: Անառակ որդիի նման հեռացաւ Աստուծոյ տունէն եւ օրէնքէն, ընկղմեցաւ մեղքի տիղմին մէջ եւ կորսնցուց իր ուրախութիւնը, ազատութիւնն ու անդորրութիւնը: Նոյն պատկերով մարդը կորսնցուց Աստուծոյ տուած առաջին պատմութեանը հազնէլու ուրախութիւնը, եւ մարդուն մէջ խաթարուեցաւ Աստուծոյ իսկական պատկերը:

Արդ, քառասնօրեայ պահեցողութեան այս շրջանը, լաւագոյն առիթ հանդիսացաւ մտածելու, անդրադառնալու, մեր անձերը քննելու, տեսնելու հայրական ուրախութեան տանող ճամբան, որպէսզի անառակ որդիին նման վերադարձի ճամբան փնտռենք գտնենք, մեղքը խոստովանինք եւ մեր կեանքի ընթացքը փոխենք: Աւետարանին ականջալուր, հասկցանք, որ Աստուած անառակ որդիի հօր նման, որպէս մեր բոլորին Հայրը՝ ամենողորմ Տէրը, կը սպասէ մեզի, կը սպասէ մեր վերադարձին, լսելու մեր զոջումն ու խոստովանութիւնը: Ճիշտ այս պատճառով, Պօղոս առաքեալ կը թելադրէ մեզի նախ՝ մեր կեանքը վերածել հոգեւորապէս ամենօրեայ մկրտութեան:

Քրիստոնէական եկեղեցւոյ առաջին խորհուրդը՝ Մկրտութիւնը ջուրով լուացում է, խորհրդանիշ մաքրութեան: Մկրտութեան ջուրին մէջ երեք անգամ ընկղմումով մարդը «կը մեռնի» Քրիստոսի հետ, «կը խաչուի» Քրիստոսի հետ եւ ապա «յարութիւն կ'առնէ» Քրիստոսի հետ. կը դառնայ նոր մարդ՝ սրբուած իր սկզբնական աղանակական մեղքէն, տնկակից կը դառնայ Քրիստոսի, ինչպէս Պօղոս առաքեալը կը հաստատէ կորնթացիներուն ուղղած իր երկրորդ նամակին մէջ ըսելով. «Ոեւէ մէկը, որ Քրիստոսի միացած է՝ նոր արարած է. այլեւս չէ՛ այն ինչ որ էր նախապէս, որովհետեւ ամբողջութեամբ նորոգուեցաւ» (Բ.Կր 5.17): Մէկ մարդու պատճառով մեղքը մուտք գործեց աշխարհ եւ այդ իսկ պատճառով մահը տիրեց աշխարհի մէջ: Դարձեալ, մարդու մը պատճառով բոլորը մեռան, եւ սակայն մէկ Մարդու մը պատճառով աստուածային շնորհքը տարածուեցաւ եւ առաւել կեանքը տիրեց աշխարհի մէջ:

Յիսուս Քրիստոս աշխարհ եկաւ մարդու փրկութեան համար: Ան աշխարհ եկաւ հեռացած մարդուն Աստծոյ մօտեցնելու: Ան աշխարհ եկաւ մեղքի տիղմին մէջ ընկղմուած մարդուն բարձրացնելու: Ան աշխարհ եկաւ որպէս Գառն Աստծոյ՝ զոհագործուելու, խաչուելու, թաղուելու եւ Իր հետ միանգամընդմիշտ գերեզմանելու մարդկութեան ուսերուն վրայ ծանրացած մեղքը. սակայն երեք օր յետոյ յարութիւն առնելով մեռելներէն՝ մարդկութեան նոր կեանք պարգեւեց եւ առաջնորդեց դէպի յաւիտենական ուրախութիւն եւ փրկութիւն:

Պօղոս առաքեալ նոյն համարին մէջ մեզ կը թելադրէ հաղորդ դառնալ Քրիստոսի մահուան հետ: Հաղորդ դառնալ Քրիստոսի մահուան հետ կը նշանակէ մեռնիլ Քրիստոսի հետ: Երբ կը հաւատանք Քրիստոսի, կը նշանակէ որ մեր մէջ կը մեռնի «մեղաւոր անձը». սկզբնապէս բոլորս ալ երեխաներ էինք, այժմ հասունցած եւ գիտակից ենք: Սկզբնապէս բոլորս ալ ծառաներ եւ գերիներ էինք մեղքին, չարին եւ չարութեան, սակայն Քրիստոսի նման մեռնելով միայն կրնանք ազատուիլ մեղքի ծանրութենէն եւ տիրապետութենէն, կրնանք ազատուիլ մեղքի զօրութենէն եւ միանգամըմիշտ հեռանալ մեղքի նետարձակումներէն, որպէսզի ապրինք Աստուծոյ ծառանգակից որդիներու նման:

Պօղոս առաքեալ իր մտածումը շարունակելով կը հաստատէ, որ մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Քրիստոսի յարութիւնը տեղի ունեցաւ Հօր փառքով: Այո, փառաւոր եւ հրաշափառ է յարութիւնը: Մարդոց մտքին և անոնց կեանքի փորձառութեան մէջ անհասկնալի էր պատահածը. Իր իսկ աշակերտին կողմէ կը մատնուէր, հրեայ մեծամեծներու կողմէ կը ձեռքալալուէր Քրիստոսը, Պիղատոսի մօտ դատուելու կը տարուէր, մի քանի օր առաջ «Ովսաննաներով», սաղմոսներով եւ օրհներգութիւններով դիմաւորող ամբոխը նոյն Տիրոջը խաչը հանէ զայն կը գոռայ: Ուր էր այստեղ փառաւորը...

Այո՛, Աստուծոյ կամքը իրականանալու համար Քրիստոս սիրայօժար խաչ բարձրացաւ եւ խաչին վրայէն ներեց բոլոր անոնց որոնք յանցանք գործած էին, եւ վերջին պահուն, նոյնիսկ Իր կողքի խաչեալին՝ աւագակին ներեց ըսելով. «Այսօր իսկ, Ինծի հետ Արքայութեան մէջ կ'ըլլաս», եւ Ան խաչին վրայ Իր անարատ բազուկները տարածեց եւ Իր մահկանացուն կնքեց: Պահ մը աշակերտները յուսալքուեցան, ուրացան եւ հեռացան խաչելութեան վայրէն: Ուր էր այստեղ հրաշալին:

Մարդկային միտքը այստեղ կանգ կ'առնէ, քանի որ այո՛, հրաշալին ու փառաւորը կը կատարուի:

Զարմանալին պատահեցաւ. Ան՝ որ կեանքի պարգէն կուտար բոլորին, Ինքը որպէս պարգէն խնդրուեցաւ Յովսէփ Արեմաթացիի կողմէն, որ ստանալով անոր ամրմիւրը, կտաւով փաթթեց եւ իր սեփական կոյս գերեզմանին մէջ թաղեց ու մեծ քար մը զլորեց մուտքին, ուր գինուորները գիշեր-ցերեկ հսկեցին վայրը: Երբորդ օրը տեղի ունեցաւ մեծագոյն հրաշքը, հրաշքներու հրաշքը. Քրիստոս խորտակեց դժոխքի դռները, մահուան վրայ յաղթանակ տարաւ եւ յաղթական դուրս եկաւ գերեզմանէն՝ նոր եւ առաւել կեանք պարգեւելու այն մարդուն, որ պատրաստ էր Իր հետ մեռնելու, թաղուելու եւ մանաւանդ Իր հետ յարութիւն առնելու:

Քրիստոս կատարեալ մարմնով յարութիւն առաւ եւ առաջին անգամ երեցաւ իւղաբեր կանանց եւ ապա աշակերտներուն: Հրեշտակները մեծագոյն աւետիսը տուին աշխարհին, որ «Ան այստեղ չէ, այլ յարութիւն առաւ»: Ահաւասիկ այսպէս տեղի ունեցաւ Քրիստոսի յարութիւնը աստուածային փառքով եւ պատուով: Անոր երկրային ամբողջ կեանքը լեցուն էր աղքատութեամբ, զրպարտութեամբ, վիշտով, դատապարտութեամբ, թուքով, եւ խաչելութեամբ, որ վերանաս միայն Իր յարութեան փառքով:

Ահա թէ ինչո՛ւ Պօղոս առաքեալ կը թելադրէ մեզի ապրիլ նոր կեանք մը: Այնպէս ինչպէս Քրիստոս պէտք է մեռնէր մեռելներէն յարութիւն առնելու համար, մենք եւս պէտք է մեռնինք թօթափելու համար հին մարդը՝ մեղանչական մարդը, որպէսզի յարութիւն առնենք Քրիստոսով՝ ապրելու համար նոր կեանք մը: Այնպէս ինչպէս Պօղոս առաքեալ եփեսացիներուն գրած իր նամակին մէջ կ'ըսէ.

«Եղէ՛ք նոր մարդ՝ Աստուծոյ պատկերին համաձայն ստեղծուած, եւ ապրեցէք ճշմարիտ կեանք արդարութեամբ ու սրբութեամբ» (Եփ 4.24):

Այսօր դիւրին չէ հին կեանքին վերջ տալ. յաճախ կ'ըսենք, որ մենք քրիստոնէայ ենք: Կը գիտակցինք, որ Քրիստոս որպէս Փրկիչ եկաւ մեզի մահուան ճիրաններէն ազատագրելու: Այսօր կրնանք ըսել, որ «մահացած ենք» Քրիստոսի հետ, ասինքն՝ թօթափած ենք հին մարդը, ազատուած ենք մեղքի ծանրութենէն եւ տիրապետութենէն, պատրա՛ստ ենք Քրիստոսի համար չարչարուելու, որպէս մեղաւորներ խաչ բարձրանալու, մեր մեղանշական մարմինը թաղելու, որպէսզի կարողանանք Քրիստոսի հետ յարութիւն առնել, եւ ապրիլ նոր կեանք մը: Իսկ եթէ գիտակցաբար շարունակենք մեր հին կեանքը՝ մեղանշական կեանքը, կը նշանակէ, որ մեր մէջ հին մարդը «չէ մահացած», կը նշանակէ, որ մենք չենք հաւատար, եւ չենք ճանչնար Քրիստոսը. «Ով որ Քրիստոսի միացած կը լինայ, չի մեղանշեր. իսկ ով որ կը մեղանշէ՝ զայն երբեք տեսած ու ճանչցած չէ» (Ա. Յի 3.6): Քրիստոսի մէջ ըլլալ, կը նշանակէ միանալ Քրիստոսի, ան որ մեզի յաւիտենական կեանք կուտայ: Իսկ երբ մեղքի մէջ ըլլանք, ի նշ կու տայ մեզի Ան, եթէ ոչ միայն յաւիտենական դատապարտում եւ մահ. «Որովհետեւ մեղքի վարձատրութիւնը մահ է, մինչ Աստուած, որպէս ձրի պարգեւ յաւիտենական կեանք կու տայ մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի միջոցով» (Հռ 6.23):

Ահաւասիկ պատգամը Քրիստոսի հրաշափառ յարութեան: Հայ ժողովուրդը առաջին ազգը հանդիսացաւ, որ հոգեւորապէս մկրտուեցաւ, քրիստոնէութիւնը ընդունեց, դարձաւ Քրիստոսի ժառանգակիցը, ճանչցաւ ու հաւատաց Անոր, Անոր համար մեռաւ, թօթափեց հին մարդը մեղանշական մարդը իր վրայէն, ամէն տեսակի տառապանք եւ նեղութիւն կրեց, ցեղասպանութեան ենթարկուեցաւ ու նահատակուեցաւ, քալեց Գողգոթայի ճանապարհով, խաչ բարձրացաւ, Քրիստոսի հետ թաղուեցաւ, բայց հաւատաց բացուող արշալոյսին, հրաշափառ յարութեան եւ յարութեամբ տրուած նոր եւ առաւել կեանքին: Այսօր ո՛րն է մեր ճանապարհը. հին մեղանշական կեանքը, թէ՛ յաւիտենական Արդարի յարութեամբ նոր կեանք պարգեւող Նոր Աղամի Քրիստոսի ճանապարհը որ մարդը դէպի անմահ երջանկութիւն և յաւիտենական կեանք կ'առաջնորդէ:

Ազգովին վերանորոգենք մեր հաւատքը, յարութեան շունչով քալենք դէպի պայծառ ապագայ, եւ յարութեան փառքով, լուսաւոր ճանապարհով դէպի աստուածային տուն, հայրական

*Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց:
Օրհնեալ է Հարութեան Քրիստոսը*

*Արդց զերժ ողբանբա՝
ԲԱՐԳԷՆ ԱՐՔ. ԶԱՐԵԱՆ
Առաջնորդ
Գանատայի Հայոց Թեմի*

Զատիկ եւ Յարութիւն «Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց» (Ժամանուտ):

Զատիկ բառը հայկական հնագոյն բառերէն մին է, որուն ստուգաբանական փորձերը վերջնական արդիւնքի մը չեն հասած տակաւին: Բառիս առնչութեամբ կան հետագայ կարծիքները:

Ըստ Օրմանեան Սրբազանի՝ «Հայոց հեթանոսական ժամանակէն մնացած եղանակներու գատման կամ գիշերահաւասարի տօնն է» ան:

Հայր Ղեւոնդ Ալիշան Զատիկ բառը կը մօտեցնէ «Վրաց Զադին, Եգիպտացոց Սադի, Հնդկաց Սադի աստուածներուն անուն» եւ կ'եզրակացնէ, որ ան պէտք է եղած ըլլայ «աստուածն արդարութեան յԱրեւելս»:

Թորգոմ Պատրիարք կը յիշէ, թէ «Հիներէն ոմանք անոր մէջ կը տեսնեն ազատութիւն բառին արմատը եւ կը մեկնեն «ազատիլ չարչարանքներէ»: Ոմանք գատուիլ բառին արմատը կը նկատեն զայն:

Չորս անետարանիչներ կու տան Յիսուսի վերջին պատեքի ճաշին նկարագրութիւնը:

Մատթէոս կը գրէ. «Ո՞ր կամիս ուտել՝ զի պատրաստեցուք քեզ ուտել զգատիկն» (ԻԶ. 17):

Մարկոս կը գրէ. «Եւ յառաջնում ամուր բաղարջակերացն՝ յորժամ զգատիկն զենուին, ասէն ցնա աշակերտքն» (ԺԴ. 12):

Լուկաս կը գրէ. «Եկն օր բաղարջակերացն, յորժամ օրն է զենուլ զպատեքն» (ԻԲ. 7):

Յովհաննէս կը գրէ. «Յառաջագոյն քան զտօնն զատիկի» գիտաց Յիսուս, թէ հասեալ է ժամ նորա՝ զի փոխեցի յաշխարհէ աստի առ Հայր» (ԺԳ. 1):

Նոյն նպատակին համար եւ նոյն իմաստը շեշտել տալու համար Աւետարաններուն երեքին թարգմանիչները գործածած են Զատիկ բառը, իսկ մին պահած է հրէական պատեքը:

Պատեք կամ պատեք (փէտվըր), հրեաներուն Կարմիր ծովէն անցքի յիշատակութիւնն է: Սակայն այս անցքին կապուած է դէպք մը, որ յետոյ հրեական կրօնքին մէջ խորհուրդի ձեւ առաւ եւ պատեքի տօնը հաստատուեցաւ: Այդ դէպքը հրեայ ժողովուրդին Եգիպտոսէն ելլելէն, զատուելէն առաջ գառնուկ մը մորթելով ուտելն էր: Որով պատեք (Զատիկ) բառը ինքնիր մէջ խորհրդանշեց գառնուկին զենումը, Եգիպտոսէն զատուիլը, Կարմիր Ծովէն անցնիլը եւ ազատութիւն գտնելը:

Եւ Զատիկ բառը Հայ Եկեղեցւոյ մէջ խորհրդաւորած է Քրիստոսի չարչարանքներուն ու զոհուելուն մարդոց մեղքերուն համար, այս աշխարհէն բաժնուելուն, հին ժամանակներէն զատումին եւ ապա Շնորհաց հաստատումով մարդոց ազատութիւն շնորհելուն եւ իր յարութեամբ մարդկութեան կեանք պարգեւելուն:

Կեանքը անոյշ է: Ամէն մարդ կեանքը ապրիլ կը սիրէ: Ոչ որ կ'ուզէ մեռնիլ: Բայց դժբախտաբար մահը գոյութիւն ունի: Ոչ որ կրնայ բնութեան այդ օրէնքը շեղել իր սկզբունքէն եւ ընթացքէն: Մահը չարիք մըն է եւ կարելի չէ յաղթել ատոր:

«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց», կը գրեն Աւետարանիչները ու կը կրկնեն զայն եկեղեցիներ: Բնութեան օրէնքին հակառակ դէպք մը տեղի ունեցած է:

Զենումով (խաչելութեամբ) մթութիւն եւ լռութիւն տիրած էր: Իսկ յարութեամբ լոյս ծագած է: Յարութիւնը մահուան վրայ տարուած յաղթանակն է:

Մահը ոչնչացում է, իսկ յարութիւնը արդիւնաւէտ կեանք է:

«Եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ չլինայ ու չմեռնի՝ ինք մինակ կը մնայ. իսկ եթէ մեռնի՝ շատ արդիւնք կու տայ» (Յովհ. ԺԲ. 24) կ'ըսէ Տէրը:

Ո՛վ կրնայ բնութեան դէմ գործել: Միայն Այն որ ստեղծեց զայն: Արդեօք բնութեան դէմ գործեց թէ կեանքի ընթացքը ցուցուց:

Մեր Հաւատամքը կ'ըսէ. «Մեռեալ մարմնով եւ կենդանի աստուածութեամբ»:

Իր աշակերտները տեսան զինք իր յարութենէն յետոյ, շօշափեցին իր մարմինը եւ միասին ճաշեցին:

Ուրեմն Քրիստոսի յարութիւնը ինքնին ապացոյց է, թէ հոգին անմահ է: Այս աշխարհի մէջ կեանք ունենալու համար հոգիի ու մարմնի միաձուլում պէտք է, քանի որ ֆիզիքական աշխարհ է ասիկա: Իսկ մահը՝ երկուքին կողմէ իրարմէ բաժանումը: Ինչպէս Քրիստոս իր մարմնով մեռաւ եւ կենդանի մնաց իր աստուածութեամբ, մարդն ալ կը մնայ իր հոգիով յարութեան ապաստելով:

Խաչը Քրիստոսի նշանակէտն էր, ուր ցուցադրեց զոհողութեան ու սիրոյ գերագոյն մատուցումը: Իսկ յարութիւնը նշան է իր աստուածային կարողութեան: Եթէ կեանքը ֆիզիքական գոյութենէ աւելի բան մըն է, ուրեմն առաւել արժէք կը ներկայացնէ: Անիկա Աստուծմէ մարդուն տրուած ընծայ մըն է, որուն վրայ պէտք է գուրգուրալ, անեղծ պահել, սուրբ պահել, որպէսզի յարութեամբ մշտնջենաւորուի:

Գրիգոր Նազիանզացի հետեւեալը կը գրէ.

«Քրիստոսի պէս ըլլանք, քանի որ Քրիստոս մեզի պէս եղաւ: Իրմով Աստուածներու պէս ըլլանք, քանի որ Ինք մեզի համար մարդ եղաւ: Ան խոնարհեցաւ, որպէսզի մեզ բարձրացնէ: Ան աղքատացաւ, որպէսզի իր աղքատութեան միջոցաւ մեզ հարստացնէ (Բ. Կոնսթ. Ը. 9): Ան ծառայի երեւոյթ առաւ (Փիլ. Բ. 7), որպէսզի մենք վեր ելլենք: Ան փորձուեցաւ, որպէսզի մենք յաղթահարել տրվինք: Ան անարգուեցաւ, որպէսզի մենք պատիւի արժանանանք: Ան մեռաւ, որպէսզի մեզ մահուընէ ազատէ: Ան երկինք ելաւ, որպէսզի մենք՝ որ տակաւին մեղքի մէջ ենք վեր հանուինք դէպի Իրեն»:

Քրիստոսի յարութիւնը եւ անով մեզի ըրած շնորհքը մեր եկեղեցին ամենէն զօրաւոր կերպով կը շեշտէ:

«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց եւ յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգեւեաց»:

Հաւատացեալ հոգիի մը համար միթէ կա՞յ աւելի մեծ պարգեւ, քան իր կեանքին շնորհումը իրեն: Յիսուս Քրիստոսի յարութեան նշանակութիւնը եւ խոստումը այս է:

1915-ին Հայ Ազգը Քրիստոսի հետ գնուեցաւ ու թաղուեցաւ: Բայց ահա այսօր գեղեցիկ յարութեամբ մը ան նորէն ոտքի ելած է եւ ատոք ցորեանի ցողունին նման վերստին կ'ընձիւղէ եւ հասկեր կ'արձակէ մէկի տեղ երեսուն, վաթսուն կամ հարիւր տոկոսով աւետարանական բացատրութեամբ: Հայ ժողովուրդը յամառ կամք ունի ապրելու, վասնզի համոզուած է կեանքի տեսականութեան, այսինքն՝ յարուցեալ կեանքի:

Հետեւաբար, իւրաքանչիւր հաւատացեալ հաւատալով ու համոզուելով Քրիստոսի յարութեան եւ տեսնելով զայն մեր ազգին աստենական կեանքին մէջ թող եղբայրանայ իր ազգակիցներուն հետ եւ սիրէ զանոնք եւ միասին յոյս ունենալով յետ մահու կեանքին գոչէ.

«Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց,
Օրինեալ է յարութիւնն Քրիստոսի»:

Բարբէն Ա. Բինյ. Մագաւուտեան

Մեռելներու յարութիւնը

Աստուած մարդը չէ ստեղծած զուր տեղը, որովհետեւ իմաստուն է, եւ իմաստութեանը անօգուտ գործեր չունի: Ան չէ ստեղծած զայն իր անձնական օգուտին համար, որովհետեւ ան ոչինչի պէտք ունի եւ քանի ոչինչի կարիք ունի, այս գործերը ոչ մէկ օգուտ ունին իրեն: Ան չէ շինած մարդը իր ստեղծուածներէն մէկուն օգուտին համար: Տրամաբանութիւն եւ դատողութիւն ունեցող էակ մը չի կրնար ստեղծուած ըլլալ ուրիշ՝ իրմէ ցած կամ իրմէ վեր ստեղծուածի մը օգուտին համար. ան ստեղծուած է ինքնիրեն համար, իր կեանքին, իր տեսականութեանը համար:

Հետեւաբար, եթէ մարդը չէ ստեղծուած առանց տրամաբանութեան, առանց նպատակի (աստուածային գործերէն ոչ մէկը անօգուտ է, եթէ ան Ստեղծողին ծրագիրներէն կախեալ է), եթէ ան չէ ստեղծուած զինք Ստեղծողին օգուտին համար, ո՛չ ալ ստեղծուածներէն մէկուն գործածութեան համար, յստակ է, որ Աստուած, եթէ նկատի առնենք իր գործունէութեան վերջին եւ ընդհանուր տրամաբանութիւնը, մարդը ստեղծած է՝ իր բարերարութիւնը եւ իր գործերուն մէջ յայտնաբերուող իմաստութիւնը փայլեցնելու համար. եւ եթէ ուսումնասիրենք իր գործունէութեան յատուկ տրամաբանութիւնը, պէտք է ըսենք՝ որ ան մարդը շինեց, որպէսզի ան կեանք ունենայ, եւ ո՛չ թէ կեանք մը որ կը բոցավառի քանի մը վայրկեաններ, յաւիտենապէս մարելու համար: Սողուններուն, թռչուններուն, ձուկերուն, մէկ խօսքով՝ բոլոր անասուններուն Աստուած տուած է այս տեսակի կեանք մը:

Բայց այն անձին, որ իր մէջ կը կրէ զինք Ստեղծողին պատկերը, խելացութեամբ եւ տրամաբանութեամբ օժտուած անձին, ստեղծողը անսահման տեսողութիւն խոստացած է: Ան իրեն տուած է ճակատագիր մը՝ ճանչնալու իր հեղինակը, իր գործութիւնը, իր իմաստութիւնը, օրէնքին եւ արդարութեան հպատակելու, եւ ատով օր մը կարենալու ապրիլ առանց տառապանքի, եթէ անշուշտ կեանքին մէջ քաջօրէն տարած է հողակոյտը, իր երկրաւոր եւ ապականած մարմնին մէջ:

Աթենագորաս

Անվերնագիր

Դեռ չապրուած խոր պահերու
Ծարաւն ունիմ ես տոչորուն,
Երբ Գաղտնիքը փայլատակէ
Կայծ մը որպէս յանկարծօրէն...

Անյագ կարօտ մը կ'ապրի դեռ
Սրտիս ծալծալ շերտերուն մէջ
Ակնթարթին այն լուսեղէն
Երբ լոյս ծագի խաւարին մէջ...

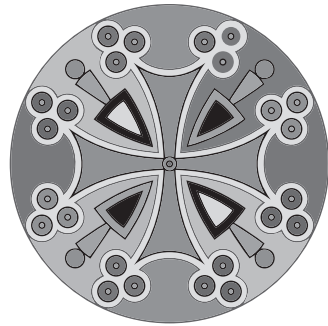
Երբ հոգիս մեղկ ծիածանուի
Տիեզերական սուրբ Գոյին հետ,
Սրտիս զարկը արձագանգէ
Տիեզերքի համայն տրոփին...

Երբ փոքր հիւլէս կաւը պատռէ
Իր հողեղէն, դառնայ ոգի
Ու մէկ դառնայ Ամբողջին հետ
Հրաշքով մը արարչածին...

Այդ պահերուն համար կ'ապրիմ,
Պահեր սուրբ ու հոգեւմայ,
Եւ կը կրեմ ամէնօրեայ
Տաղտուկն կեանքի գարշ ու նանիր...

Երագանքն են իմ երագին,
Որք կը թեւեն հոգւոյս վերեւ,
Թէ երագանք ալ լոկ փսան՝
Անմահ հուրով կ'օծեն հոգիս:

Երան Գոյումճեան

Եթերորդ օրուան խորհուրդը

«Պիտի ըլլայ օր մը, որ միայն Տիրոջը յայտնի է. ան պիտի չունենայ ո՛չ ցերեկ եւ ո՛չ ալ գիշեր, քանզի գիշերով նոյնիսկ պայծառ լոյս պիտի ըլլայ» (Զաք. ԺԴ. 7)
«Զանաւոր ուրեմս, մտնել այդ հանգստեան օրուան մէջ» (Եբր. Դ 11)

«Զի մի օրն այն աներեկ եւ անվախճան,
Համապայծառ եւ անստուեր արփիական:
Ոչ կարօտի աշխարհ առ տիւ արեգական,
Զի լուսաւորք յիւրեանց լուսոյն խաւարանան,
Յորժամ ծագի լոյսն անմատոյց աստուածութեան»:
Ներսէս Շնորհալի(1)

Ծննդոց Բ-ի երրորդ համարը կը մատնանշէ, թէ ինչո՞ւ Աստուած կ'օրհնէ եւ կը սրբացնէ եթերորդ օրը: Պատասխանը կը տրուի. «Որովհետեւ Աստուած այդ օրը հանգստացաւ իր բոլոր գործերէն, զորս կատարած էր»:

Եբրայերէն «շաբաթ» կը նշանակէ հանգստանալ, գործել դադարիլ, ունի նաեւ աներեւութանալու իմաստ: Իսկ «կիդդէշ» կը նշանակէ սրբել սրբացնել, («կադաշ» = սրբանալ), որմէ կու գայ «կադօշ» = սուրբ: Բառին արմատը «կշդ» է, որ հիմնականօրէն կը նշանակէ առանձնացնել, մեկուսացնել, գտել, ընտրել:

Ի նչ կը հետապնդէ այստեղ Ծննդոց գիրքի «քահանայական» անունով յայտնի աղբիւրը.

Այստեղ քահանայական աղբիւրին հեղինակը մտացածին կարծիքներ կը յայտնէ Աստուծոյ աշխատանքին կամ հանգիստին մասին: Վերջապէս Աստուած մարդոց պէս հանգիստի կարիքը չունի, ան մշտականօրէն կը գործէ եւ կը ներգործէ ամէն ինչի վրայ (տե՛ս 3ովի. Ե. 17): Միւս կողմէն նաեւ Աստուած կրնար նոյնիսկ մէկ օրուան մէջ աւարտել ստեղծագործութիւնը, կարիք չունէր վեց օրերուն, մանաւանդ որ հազար տարին Աստուծոյ համար մէկ օրուան կամ մէկ գիշերուան մէկ պահին պէս է (հմմտ. Մովս. 2Թ. 4), սակայն սկիզբէն, ստեղծագործութիւնը վեց օրերու մէջ բաժնելով, նոյնիսկ երկու ստեղծագործութիւն մէկ օրուան մէջ տեղաւորելով, քահանայական գրիչը կ'ուզէ բացայայտել եթերորդ օրուան, Տիրոջ հանգիստի օրուան նշանակութիւնը:

Նախ մարդկային տեսանկիւնէն ալ դիտուած հրաշալի երեւոյթ է վեց օրերու աշխատանքի եւ մէկ օրուան հանգիստի դրոյթը, իսկ կրօնական իմաստով ալ բարձր է եթերորդ օրուան նշանակութիւնը, քանի որ ան տիրոջ օրինած ու սրբացուցած օրն է: Ահաւասիկ այստեղ, վերոյիշեալ զեկոյցին մէջ, հրեական պաշտամունքի գլխաւոր օրուան շաբաթ օրուան, տակաւին քողարկուած հիմքը կայ, զոր հետագային մովսէսի կողմէ կը պարզաբանուի ժողովուրդին եւ «Տասնաբանեայ պատուիրաններուն մաս կը կազմէ (տե՛ս Ելից Ի. 8-11, ԼԱ. 12-17):

Հարցական է, թէ արդեօք Մովսէսէն առաջ գոյութիւն ունէ՞ր շաբաթ օրը սուրբ պահելու սովորութիւնը, արդեօք եբրայեցիները զայն դրացի երկիրներէն էին ընդօրինակած: Սոյն հարցերուն տակաւին սպառիչ պատասխան կարելի չէ եղած գտնել: Մէկ բան պարզ է սակայն, որ ոչ մէկ ազգ շաբաթ օրուան նշանակութիւնը կը բացատրէ այնպէս, ինչպէս հրեաները կը բացատրէին: Բաբելոնի մէջ գոյութիւն ունէր օր մը, որ գրեթէ անուանակից էր եբրայական «շաբաթ»ին: Ան կը կոչուէր «շաբաթու» եւ կը համապատասխանէր իւրաքանչիւր ամսուան 15-րդ օրուան, լուսնին լրման հետ:

Բաբելոնի մեջ գոյություն ուներ օր մը, որ գրեթե անուանակից էր եբրայական «շաբաթ»ին: Ան կը կոչուէր «շաբաթու» եւ կը համապատասխանէր իւրաքանչիւր ամսուան 15-րդ օրուան, լուսնին լրման հետ:

Սակայն բաբելոնական «շաբաթու»ն կը նկատուէր դժբախտաբեր եւ չարաբաստիկ օր: Այս օրուան մասին բաբելոնական օրէնք մը հետեւեալը սահմանած է. «Մեծ ազգերու հովիւը (այսինքն՝ թագաւորը իր քահանայական պաշտօնին մէջ) ածուխի վրայ եփուած միս եւ խմորեղէն պէտք չէ ուտ: Մարմին վրայի շապիկը պէտք չէ փոխէ: Մաքուր հագուստ պէտք չէ հագնի, զոհ պէտք չէ մատուցէ: Թագաւորը կառքով պիտի չշրջի, տիրակալի պէս ան պէտք չէ խօսի: Խորհրդակատարման վայրին մէջ ողջակէզին նայողը պէտք է լուռ մնայ: Բժիշկը իր ձեռքը ոչ մէկ հիւանդի վրայ պէտք է դնէ: Որոշում մը կայացնելու համար օրը յարմար չէ(2)

Եօթերորդ օրը, Հին Կտակարանին մէջ, Տիրոջ պաշտամունքին սուրբ օրն է: Հրեաները, սակայն, կառչելով այդ օրը սահմանուած հանգիստի տառին, մթազնեցին անոր բուն իմաստը: Մակարայեցիներուն շրջանակին մէջ, օրինակ, հրեաները նոյնիսկ կը մերժէին շաբաթ օրով կոռիլ թշնամիներուն դէմ: Մատաթիան, սակայն, կ'որոշէ շաբաթ օրով ալ ինքնապաշտպանութեան դիմել (Ս. Մակար. Բ. 40-41):

Քրիստոսի ժամանակաշրջանին ալ խիստ կանոններ գոյություն ունէին՝ յարգելու շաբաթ օրուան հանգիստը:

Քրիստոս հիմնականօրէն չդատապարտեց շաբաթ օրը, այլ դատապարտեց դպիրներուն մտածելակերպը, անոր համար ալ ըսաւ, թէ Մարդու Որդին է տէրը նաեւ շաբաթ օրուան, եւ թէ շաբաթ օրը մարդուն համար է եւ ոչ թէ մարդը՝ շաբաթ օրուան (տե՛ս Մր. Բ. 27 եւ 28): Այսինքն շաբաթ օրուան սահմանուած օրէնքը ոչ թէ ի փաստ, այլ ի շահ մարդուն պէտք է ըլլայ: Քրիստոս կ'ուզէր հասկցնել նաեւ, որ կարելի է շաբաթ օրուան օրէնքը զանց ընել ոչ միայն մարդու մը կէտները փրկելու պարագային, այլ նաեւ բարի գործ մը կատարելու պարագային (տե՛ս Մր. Գ. 4: Ղկ. ԺԳ. 14-17): Մէկ խօսքով սիրոյ օրէնքը մնացած բոլոր օրէնքներուն վեհագոյնն է:

Եօթերորդ օրուան, - ըլլայ այդ շաբաթ օրուան կամ կիրակիին, - նշանակութիւնը այլ է քրիստոնէաներուն համար: Թէեւ կիրակիին է Աստուծոյ պաշտամունքին նուիրուած օրը կամ աւելի ճիշդ՝ «Տիրոջ օրը»՝ ըստ բառին ստուգաբանութեան(3), սակայն ան աշխարհի վրայ լոկ նմանութիւնն է երկնային հանգստեան օրուան, երկնային Եօթերորդ օրուան, որ վերջին եւ յաւիտենական օրն է հանգիստի եւ խաղաղութեան:

Այսպիսով, Եօթերորդ օրը կ'ապացուցէ, թէ Աստուած խաղաղութեան մէջն է, թէ Ան խաղաղութիւն է: Ան սուրբ կը հռչակէ, այսինքն՝ կ'առանձնացնէ այդ օրը, մէկ խօսքով իր խաղաղութիւնը կ'անջատէ այն խաբուսիկ խաղաղութենէն, երբ մարդ քնանալով կամ մահանալով կ'ունենայ. ան չի նմանիր աշխարհին տուած խաղաղութեան (Յհ. ԺԴ. 27): Աստուծոյ այդ օրուան մէջ կայ նաեւ օրինութիւն. այդ օրուան չի յաջորդէր երեկոյ, քանզի ըստ Ներսէս Շնորհալիի՝ ան «օր է աներեկոյ» (Ժամագիրք), անոր համար ալ ստեղծագործութեան պատումին մէջ օրերու յաջորդականութիւնը նշող «եղաւ երեկոյ եւ եղաւ առաւօտ» նախադասութիւնը գոյություն չունի այստեղ: Ով այդ օրուան մէջ մտնէ, պիտի օրհնուի, պիտի սրբուի, մասնակից պիտի դառնայ Աստուծոյ խաղաղութեան, որուն կոչուած է ամբողջ մարդկութիւնը եւ որուն համար Աստուած մարդը ստեղծեց:

Պօղոս առաքելը կոչ կ'ուղղէ հաւատացեալներուն՝ չուշանալու Աստուծոյ հանգստեան մէջ մտնելու, որովհետեւ «շատերը անհաւատութեան պատճառով չմտան այնտեղ» (Եբր. Գլուխ Գ. եւ Դ.), իսկ ուրիշներ ալ անհնազանդութեան պատճառով պիտի չմտնեն այնտեղ (Եբր. Դ. 6):

Որպէս եզրակացութիւն պէտք է ըսել, որ «շաբաթ»ը Ս. Գիրքին մէջ կը խորհրդանշէ մարդուն գերբնական սիրութիւնը Աստուծոյ հետ եւ վերջնական հանգիստը անոր մէջ:

Քրիստոս մեր եօթներորդ օրն է

Նոր Կտակարանին մէջ Քրիստոս կը ներկայացուի իբրեւ տաճար, այսինքն՝ իբրեւ հանգստեան տեղ, իբրեւ ճշմարիտ «շաբաթ»: Ստեփանոս Նախավկան, վկայակոչելով Եսայի մարգարէին գիրքէն հատուած մը, կ'ըսէ. «Սողոմոնը Աստուծոյ համար տաճար կառուցեց: Սակայն բարձրեալը չի բնակիր ձեռակերտ տաճարներու մէջ, այլ, ինչպէս մարգարէին փռօցաւ կ'ըսուի՝ «Երկի նքն է իմ աթոռս, եւ երկիրը պատուանը իմ ոտքերուս: Բնչպիսի տուն պիտի շինէք ինծի կամ ինչպիսի տեղ իմ հանգստեանս համար. չէ որ իմ ձեռքս է ստեղծել այդ բոլորը» (Գրծ. Է. 47-51):

Յիսուս ինքը իր մարմինը համարեց տաճար (Յվ. Բ. 21, Մր. ԺԴ. 58): Ան, որպէս այդպիսին, կը հանդիսանայ տարածութեան եւ ժամանակի սրբարանը, ինչպէս նաեւ հանգստեան սրբավայրը, այսինքն՝ մարմնացումը շաբաթ օրուան յաւիտենական հանգիստի: Տարածութիւնն ու ժամանակը կը մատնանշեն տիեզերքը կամ ողջ ստեղծագործութիւնը, որոնց Տէրն է Յիսուս Քրիստոս, անոր համար ալ ան կ'ըսէ, թէ ինքը աւելի մեծ է, քան ձեռակերտ տաճարը, եւ թէ ինքն է Տէրը շաբաթ օրուան (Մտ. ԺԲ. 7-8):

Սուրբ գիրքին մէջ յիշատակուող շաբաթ օրն ու տաճարը հանդէս կու գան իրենց ժամանակաւոր հանգամանքով, իբրեւ նախատիպար գալիքին՝ Յիսուսի Քրիստոսի, որ յաւիտենական տաճարն է, այսինքն՝ սրբարանը տարածութեան եւ անհատում ժամանակներուն: Այս իսկ պատճառով Ան, նկատի ունենալով իր մարմինն ու մեռելներէն առնելիք յարութիւնը, բացայայտ կերպով կ'ըսէ. «Քանկեցէք ք այս տաճարը, եւ ես երեք օրուան ընթացքին զայն կը վերականգնեմ»: Իսկ շաբաթ օրուան սահմանուած հանգիստը խախտած իր աշակերտներուն որպէս պաշտպանութիւն՝ կ'ըսէ փարիսեցիներուն. «Եթէ իմանայիք, թէ ի՞նչ է ողորմութիւն կ'ուզեմ եւ ոչ՝ զոհ, ապա դուք իմ աշակերտներս չէիք դատապարտեր, ուրեմն, գիտցէք, Մարդու Որդին տէրն է շաբաթ օրուան» (Մտ. ԺԲ. 7-8):

Այն նախադասութիւնը, թէ՛ «ողորմութիւն կ'ուզեմ եւ ոչ՝ զոհ», առնուած է Միքէա մարգարէէն (Ձ. 6), որով Յիսուս կ'ուզէ ցոյց տալ շաբաթ օրուան իսկութիւնը, որ կը կայանայ բարեգործութիւն ընելու եւ անարդարութիւնները վերացնելու մէջ: Նոյն իմաստով ալ Եսայի Մարգարէին գիրքին մէջ կը կարդանք. «Իմ ինչիւն են պէտք ձեր բազմաթիւ զոհերը,- կ'ըսէ Տէրը,- ... ձեր խոնկերը պիղծ են ինծի համար, ձեր ամսամուտները, շաբաթները եւ տօնական մեծ օրը եւս անընդունելի են ինծի համար: ... Լուացուցէք, մաքրուցէք, իմ աչքիս առջեւ ձեր չար արարքները թոթափեցէք ձեր վրայէն, վե՛րջ տուէք ձեր չարագործութիւններուն» (Ես. Ա. 11, 13-14, 16):

Ուրեմն, իսկական շաբաթ օրը չարիքին դադրեցումն է եւ բարեգործութիւններուն կատարումը: Իսկ մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս, ինքն է աղբիւրը ամենայն բարութեան եւ արդարութեան, որուն չարը երբեք չի կրնար մերձենալ:

Ան խոստացաւ իր յաւիտենական հանգիստէն բաժին հանել իր տառապած, յոգնած եւ ծանրաբեռնուած հաւատացեալներուն (Մտ. ԺԱ. 29):

Այս պատճառով ալ Ս. Օգոստինոսը կ'ըսէ. «Իմ սիրտս հանգիստ պիտի չունենայ, մինչեւ որ Քու Էութեանդ մէջ գտնեմ իր հանգիստը»(4): Մենք ալ, Զինուորեալ Եկեղեցւոյ ուխտաւոր անդամներս, կ'ընթանանք դէպի իր հանգիստը, դէպի իր վերջնական հանգրուանը, դէպի այդ «աներեկ եւ անվախճան» օրը:

Յակոբ Արք. Գլնճեան
Արեւմտահայերէնի փոխարկեց՝
Սոնա Թիթիզեան Կէտիկեան

Ծանօթագրութիւններ

- 1.- Ն. Շնորհալի, Յաղագս երկնի եւ զարդուց նորա, Երեւան, 1968, էջ 28:
- 2.- Մէջբերումը կատարուած է W. Zimmerli-ի «I Mose 1-11», Zürich, 1967, գիրքէն, էջ 100:
- 3.- Հայերէն «կիրակի» բառը կու գայ յունարէն kuriakè բառէն եւ կը նշանակէ «Տէրունական»:
- 4.- Augustinus, «Bekenntnisse», München, 1955, էջ 7:

Հրեշտակ մը պայման չէ, որ թելեր ունենայ
«...Հրեշտակ ի մարդկանէ, մարմնատեսիլ քերովբէ»:
(Ս. Գր. Նարեկացի)

Մեր մանկութեան օրերէն իսկ լսած ենք հրեշտակներու մասին: Քանի՜ քանի անգամ մեր մայրերը, հակած մեր սնարներուն վրայ, մեր նիքիուն ականջներուն որքան անձկագին աղօթած են «Հրեշտակ զուարթուն»-ը այդ գերբնական ու սուրբ էակին պահպանութիւնը եւ մեզ փորձանքներէ պահելու գործիւնը խնդրելով մեր ազագուն անձերուն համար:

Պատանեկութեան տարիներուն, դպրոցական գրասեղաններու ետին, կրօնի դասերու ընթացքին ինչքան հրահրած է մեր երեւակայութիւնը լուսաւոր այն հրեշտակին կերպարը, որ նստած Յիսուսի թափուր գերեզմանին, իւղաբեր կանանց աւետիս տուաւ ըսելով. «Այստեղ չէ՛, այլ յարութիւն առաւ»(1): «Հազարք հազարաց եւ բիւրք բիւրոց» աստղաբաշխական թիւի մը կը վերագրէ կրօնը անդրադառնալով հրեշտակներու թիւերուն, եւ զանոնք կը բաշխէ հիմնականօրէն երեքական դասերու Աթոռքի, Քերովբէներու եւ Մերովբէներու: Տերութիւններու, Զօրութիւններու եւ Իշխանութիւններու: Պետութիւններու, Հրեշտակապետերու եւ Հրեշտակներու:

Որքան ալ մարդուս երեւակայութիւնը նուիրապետական ձեւ մը տուած ըլլայ հրեշտակներու դասակարգումներուն եւ պաշտօններուն, միեւնոյնն է, անոնց գոյութիւնը կը կազմէ մեր հաւատքին բաղկացուցիչ եւ էական մէկ մասը: Հրեշտակապետաց ընդհանրացած անունները, զոր օրինակ՝ Գաբրիէլ, Միքայէլ, Ռաֆայէլ եւ Ուրիէլ, ինչպէս նաեւ ասոնց կարգին շարք մը ուրիշ անուններ, իրենց «էլ» վերջածանցով, յղացք մը եբրայերէն «էլոհիմ» բառի արմատէն՝ որ Աստուած կը նշանակէ, կու գան մատնացոյց ընելու, թէ անոնք ուղղակի առնչուած են Աստուծոյ հետ:

Հայկազեան Բառագիրքը հրեշտակ բառին հետեւեալ բացատրութիւնները կու տայ. «պատգամաւոր երկնային», «դեսպան Աստուծոյ՝ զուարթուն երկնից», «սուրհանդակ», եւլն.: Յունարէն «անգելոս», որմէ լատիներէն «անգելուս», հայերէնի նման նոյնիմաստ նշանակութիւնն ունին: Հրաչեայ Աճառեանի «Հայերէն Արմատական Բառարան»-ը վերոյիշեալ «հրեշտակ» հասկացութիւնը լաւագոյնս կը ստուգաբանէ, զայն առնչելով պահլաւերէնի «ֆրէշտակ» բառին, «ֆրա» բառարմատով եւ «էշ» մասնիկով կազմուած բառակապակցութիւն մը, որ «շտապել, շարժումի մէջ դնել եւ ուղարկել», այսինքն «պատգամաւոր, առաքեալ կամ ուղարկուած» կը նշանակէ: Հրեշտակները Աստուծոյ անմիջականութեան մէջ գտնուող գերբնական էակներ, Տիրոջ կամքը հիմնականօրէն մարդուն փոխանցող պատգամաբերներ կամ միջնորդներ են, որոնք Ս. Գրոց պատմութեան մէջ, տարբեր ժամանակաշրջաններուն, հանդէս եկած են զանազան դրսեւորումներով ու պաշտօններով:

Աբրահամ, երբ իր ամուլ կնոջ՝ Սառայի խնդրանքով անոր եգիպտացի ստրկուհին Հազարը ճանչցաւ, իսկ Հազար Աբրահամէ յղացաւ, մայր դառնալու իր ունեցած առաւելութեան համար իր տիրուհին արհամարել սկսաւ: Սառա, որ Աբրահամի առաջին կինն էր եւ իշխանութիւն ունէր իր ստրկուհիին վրայ, չարչրկեց զայն: Հազար ճարահատելով փախուստի դիմեց, եւ մինչ անապատին մէջ աղբիւրի մը քով կը գտնուէր, հրեշտակ մը երեւցաւ անոր, որ յորդորեց զինք վերադառնալ ու իր տիրուհիին մօտ շարունակել ծառայութիւնը(2): Նախախնամութիւնը յատուկ ծրագիր մը ունէր նաեւ Հազարին համար, քանի որ Ան տեսած էր ստրկուհիին տառապանքը, հետեւաբար զայն պիտի դարձնէր

մայրը հսկայ սերունդի մը: Հետաքրքրական է, որ հոս, Մ. Գրոց պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Հագար պատահած եղելութեան համաձայն ինքնութիւն կու տայ հրեշտակին զայն անուանելով «Դուն այն Աստուածն ես, որ ինձի հոգացիր»(3):

Տերեկուան տօթին, Աբրահամ, երբ նստած իր վրանի մուտքին հեռուն կը դիտէր, նշմարեց, որ երեք անձեր իրեն կը մօտենային: Ան իսկոյն ընդառաջ գնաց, մինչեւ գետին խոնարհելով երկրպագեց անոնց, ընդհուպ այդ անձանօթ մարդոց Մամբրէի կաղնիներու շուքին տակ ընտիր հիւրասիրութիւն մը պատրաստեց: Անոնք Տիրոջ պատգամաբեր հրեշտակներն էին, որոնք եկած էին Աստուծոյ յաւիտենական ուխտը փոխանցելու անոր, թէ իր կինը՝ Սառան, նոյնիսկ յառաջացեալ տարիքին մէջ, պիտի յղանայ, որդի մը պիտի ծնի եւ Աբրահամ պիտի դառնայ հաւատքի սերունդներուն հայրը(4):

Սոդոմի ու Գոմորի կործանման եղելութիւնը մեզի դիտել կու տայ, թէ Տիրոջ հրեշտակը ոչ միայն արտաբեր, այլ՝ կրնայ աղետաբեր առաքելութիւն մըն ալ ունենայ, երբ մարդ պարածը իր մեղքերով ոչ միայն իր անձին, այլ՝ միաժամանակ իր նմանին ու շրջաշխարհի այլասերումին պատճառ կը դառնայ: Զառամած Սառայի յղանալու աւետիսը փոխանցող աւետաբեր հրեշտակները Աբրահամէն բաժնուելով՝ միանգամայն ուրիշ առաքելութիւն մը ստանձնեցին Սոդոմի ու Գոմորի ճամբուն: Անոնց ուղին հետզհետէ սահմոկեցուցիչ եւ կործանարար դիտաւորութիւն մը առաւ, երբ քաղաքի մուտքին կարծեք իրենց ժամանումին սպասող Ղովտէն դիմաւորուեցան, բայց շուտով զիրենք հիւրընկալող տան յարկին մէջ մեղքի բիրտ ուժին բախեցան: Հրեշտակները մէկ կողմէն հանդէս կու զային փրկարար դերով մը դեռ տատամսկոտ Ղովտն ու իր կինը իրենց դուստրերուն հետ փութով մը քաղաքէն հեռացնելու, միւս կողմէն՝ ծծումբի կործանարար կրակներուն մէջ կը բնաջնջէին մեղքի աղտեղութենէն այլասերած քաղաքը՝ բոլոր բնակիչներով(5):

«Ետ մի՛ նայիր, կեանքը առջեւդ է, որ Աստուած շնորհեց քեզի»։ այս էր հրեշտակին պատգամը ստոյգ մահէ ազատած Ղովտին, կնոջն ու անոնց դուստրերուն: Եղո՛ւկ, Ղովտին կինը փախուստի ճանապարհին աղէ արձան դարձաւ(6), քանի որ չկրցաւ ձրբազատիլ անցեալէն ու ապագային բարիքը չտեսաւ:

Մանուկներուն քոփս ալ երբեք մրցակցութիւնը շէշտուած կ'ըլլայ: Սառա, անդրադառնալով, որ Իսմայէլ՝ Հագարի տղան կրնայ իր գաւակէն՝ Իսահակէն աւելի առաջատար դիրքերու ձգտիլ, Աբրահամին աղերսեց Հագարն ու Իսմայէլը ընդհանրապէս հեռացնել իրենց շրջապատէն: Մոյնը որքան ալ խորունկ ցաւ դարձաւ Աբրահամի սրտին, այսուամենայնիւ ան ստիպուեցաւ օրուան մը պաշարով ճամբել իր եգիպտացի աղայիինն ու անկէ ծնած իր Իսմայէլ գաւակը: Չկայ աւելի սոսկալի բան քան մօր մը համար տեսնել իր ծոցածին եւ սիրասուն զակիին մահը: Բերսաբէի անապատին մէջ անջրդի, Հագար մացառներէն մէկուն տակ թողուց սովն ու ծարաւ՝ հիմած իր գաւակը, եւ ինք նետրնկէցի մը չափ հեռանալով՝ դառնօրէն ողբաց որբուկին ու իր դառն ճակատագրին վրայ: Հոս ալ Աստուծոյ ողորմութիւնը իր լայն արտայայտութիւնը գտաւ հրեշտակին միջոցով, որ յայտնուելով այդ տարաբախտ կնոջ, թէկուզ անապատի կիզիչ աւազներուն վրայ, անոր կեանքին աղբիւրը տուաւ ու խոստացաւ զայն դարձնել հօգօր ազգի մը մայրը(7):

Աբրահամ հաւատքին մարդը կոչուեցաւ: Հայրը՝ միաստուածեան խոշոր կրօններուն՝ Հրէութեան, Քրիստոնէութեան եւ Մահմետականութեան, նաեւ իր աննկուն հաւատքին համար, որ ան ունեցաւ ճշմարիտ Աստուծոյ նկատմամբ.

չերկմտեցաւ զոհաբերելու իր մէկ հատիկ զաւակը՝ Իսահակը, երբ արդէն Հագարի հետ հեռացուցած էր նաեւ Իսմայէլը եւ իր ցեղին շարունակութիւնը ամբողջապէս կախեալ էր առաջնոյն անվտանգութենէն: Արբաիւս համակ եւ անժաւացող հաւատացած էր, թէ Նախախնամութիւնը սուրբ ծրագիր մը ունէր իր հետ եւ պիտի կատարէր այն ուխտը, որ տուած էր իրեն: Ճիշդ այն պահուն երբ այս հաւատքի հսկան իր դանակը կը բարձրացնէր զոհաբերելու համար իր որդին, իսկոյն Տիրոջ փրկարար հրեշտակը կը յայտնուի ու քիչ մը անդին թաւուտին մէջ եղջիրներէն բռնուած խոյ մը կը ցուցնէ, խնայելով զաւակին կեանքը՝ զայն պատարագելու զոհասեղանին վրայ(8):

Յակոբ, որ Իսրայէլի տասներկու ցեղերուն հիմնադիրն է, իր եղբոր՝ Եսաւի վրէժխնդրութենէն հալածական, մահուան սաքսափէն տագնապած, օրուան վերջալոյսին քար մը իբրեւ սնար դրած գլխուն տակ, Խառանի ճամբուն խոնջած կը ննջէր: Խորունկ քունին մէջ ան արտասովոր երագ մը տեսաւ. ահա սանդուխ մը դրուած էր երկրի վրայ, որուն գագաթը երկինք կը հասնէր, եւ որուն վրայէն հրեշտակներու բազմութիւն մը կը բարձրանար դէպի վեր, մինչ ուրիշ մը կ'իջնէր դէպի վար: Լոյսերու այդ ահեղ շարժումին մէջ Աստուած կը յայտնուի Յակոբի, միակողմանի անոր հետ կնքելու համար Իր ուխտը. «Ահա ես քեզի հետ եմ, եւ ամէն տեղ ուր որ ալ երթաս, քեզի հետ պիտի ըլլամ(9):

Երկու մակարդակ կը ներկայացուի հոս. մին՝ որ Աստուած իսկապէս կը յայտնուի ու կը խօսի մարդուն, իսկ միւսը՝ երագը միջոցն է, որուն ընդմէջէն խօսքը բովանդակութիւն եւ ձեւ, գոյն կամ պատկեր կը ստանայ: Յակոբ այդ վայրը օծելով իւղով՝ կը սրբագործէ ու հոն խորան մը կը կանգնէ եւ զայն «Բեթէլ» կը կոչէ, այսինքն «Աստուծոյ տուն»: Բնականաբար, Աստուծոյ տան բնակիչներ եւ սպասաւորներ են հրեշտակները, եւ ուր որ Աստուած է, հոն ներկայ են նաեւ հրեշտակները: Այս իմաստով՝ հրեշտակի մը ներկայութիւնը միաժամանակ Աստուծոյ յայտնութիւն կամ մօտութիւն կը խորհրդանշէ: Հրեշտակներու երեսուսներուն առթիւ որքան ալ Հին Ուխտին մարդը «Աստուած տեսայ եւ ապրեցայ» կ'եզրակացնէ, միեւնոյնն է, կարելի չէ հրեշտակ մը Աստուծոյ հետ նոյնացնել: Աստուած «Անհաս եւ անսկիզբ Խորին Խորհուրդ» է, Ս. Ներսէս Շնորհալի հայրապետին գեղեցիկ բացատրութեամբ՝ «Բնքն անպատճառ պատճառն է ամենայն պատճառաց»: Աստուած գերազանցապէս Արարիչն է ու՝ միակը, մինչդէռ անգամ իր անմիջական մօտութեան մէջ եղող հրեշտակները բոլոր միւս գոյերուն նման արարածներ են:

Շարունակելով նիւթը՝ հրեշտակներու եւ մարդոց միջեւ հանդիպումներուն, նուազ հետաքրքրական չէ անդրադառնալ նաեւ Յակոբի մենամարտին, որ ունեցաւ Աստուծոյ հրեշտակին հետ: Փաստօրէն սոյն տեղեկութիւնը կը հանդիսանայ Հին Կտակարանի այն վերջին նկարագրութիւնը, ուր հրեշտակ մը ուղղակի եւ ֆիզիքապէս առնչութիւն կ'ունենայ մարդուն հետ: Յակոբի անձին վերագրուած պատիւ մը, անշուշտ, որ իրենց առաջնորդական, մարգարեական եւ թագաւորական ամբողջ փառքին մէջ ոչ Մովսէսի եւ ոչ ալ Դաւիթի շնորհուեցաւ:

Յակոբ Լաբանի երկար տարիներ ծառայելէ ետք, որոշեց գաղտնաբար Միջագետքէն հեռանալ եւ վերադառնալ Քանանու երկիրը: Ռաբէլ, Յակոբի կինը, գողցած է իր հետ վերցուցած էր իր հօր՝ Լաբանի կուռքերը: Յաբոկի կիճէն ու գետէն իր ընտանիքն ու ինչքերը անցընելէ ետք, երբ Յակոբ դէռ առանձին ափին միւս կողմը կը գտնուէր, մարդ մը սկսաւ իր հետ մարտնչիլ: Ըմբշամարտը երկարեցաւ ու արշալոյսը ծագելուն՝ այդ մարդը տեսաւ, թէ կարելի չէրաւ զգետնել Յակոբը, անոր զիստի ամուլաջիղին հարուածեց եւ զայն ընդարմացուց:

Ախոյեանը Յակոբէն խնդրեց, որ զինք արձակէ, քանզի արշալոյսը կը ծագեր ու ինք պէտք է շտապ հեռանար: Յակոբ դեռ եւս ամուր բռնած էր իր հակառակորդը ու անոր օրհնութիւնը ստանալու պարագային միայն կը համաձայնէր ազատ արձակել զինք: Յակոբի հետ մարտնչող այդ անձանօթը Տիրոջ հրեշտակն էր, որ անոր անձին մէջ օրհնեց մարդու անկուտրում կամբք, պայքարելու անվեհեր ոգին ու նպատակին հասնելու աննահանջ ձգտումը, վերանուանելով զինք «Իսրայէլ»¹⁽¹⁰⁾, այսինքն՝ «աստուածամարտ»: Արդարեւ, այս միջադէպէն սկսեալ, մարդ արարածը կարծեք ոչ միայն Աստուծոյ մարտակից այլ նաեւ գործակից ըլլալու կոչումն էր ընդունեց:

Բաղաամ Աստուծոյ կամքին հակառակ ընթացք մը որդեգրեց ու Մովսէսի թագաւորի՝ պնդումներուն տեղի տալով՝ ստիպուեցաւ երթալ Յորդանանի միւս կողմը՝ Մովսէսի դաշտերուն մէջ բնակութիւն հաստատած իսրայէլացիները անիծելու: Առտու մը ան իր էջը թամբեց ու հեծնելով վրան երկու սպասաւորներու ուղեկցութեամբ ճամբայ ելաւ: Սակայն Աստուծոյ բարկացած հրեշտակը, մահաբեր սուրը ձեռքին, կանգնած՝ ճամբուն մէջտեղ կը սպասէր Բաղաամի անցնելուն, որպէսզի զայն պատժէ: Բաղաամի էջը վտանգը տեսնելով՝ ճամբէն շեղեցաւ ու դէպի արտը գնաց: Բաղաամ սկսաւ էջը ծեծել՝ վերադարձնելու համար զայն բուն ճամբուն: Քիչ տքք, Տիրոջ հրեշտակը, նոյնքան սպառնալից, երկու կողմերէն ցանկապատուած այգիներու արահետին մէջ կեցաւ: Այս անգամ ալ էջը փորձեց շրջանցել՝ ինքզինք ու Բաղաամի ոտքը սեղմելով ցանկապատին: Բաղաամ ոտքին ցաւէն ալ աւելի զայրացած՝ ճիպոտի ուժգին հարուածներ հասցուց խեղճ իշուն: Երբ նորէն փորձեցին ճամբորդութիւնը շարունակել, Տիրոջ հրեշտակը կանգնելով՝ այս անգամ ալ փակեց այն նեղ անցքը, ուրկէ անոնք ստիպուած էին անցնիլ: Եւ քանի որ ոչ շրջանցելու, ոչ շրջուելու եւ ոչ ալ աջ ու ձախ կողմերէն շեղելու կարելիութիւն կար, էջը արմողջապէս գետին կքեցաւ ու անշարժ իր տեղը ժաւց: Բաղաամ զայրանալով իր իշուն յամառութեան վրայ, սկսաւ զայն սաստիկ ծեծել: Ահա Աստուած ճիպոտի հարուածներու ցաւէն չարչրկուած իշուն բերանը բացաւ, որ Բաղաամի յսաւ. «Ի՛նչ ըրի քեզի, որ այս երեք անգամ է որ զիս կը ծեծես: Միթէ ես նոյն էջդ չեմ, որուն վրայ կը հեծնէիր մանկութենէդ մինչեւ այսօր. քեզի այսպէս ընելու սովորութիւն ունի՞»⁽¹¹⁾: Բաղաամի աչքերը իսկոյն բացուեցան եւ Տիրոջ հրեշտակը անոր հաւաստիացուց, թէ ան ստոյգ պիտի մեռնէր, եթէ իր գրաստը չզգաստանար ու զինք չպահէր վտանգէն⁽¹²⁾:

Ի տարբերութիւն բանականութիւն չունեցող կենդանիին, մարդ արարածի աստուածատուր առաւելութիւնն է տեսնել ու ճանչնալ ճշմարտութիւնը: Առաւելութիւններուն զուգահեռ, նոյն գիտակցական մարդը ունի սակայն թերութիւն մը սխալականութիւնը, կրօնական բառով՝ մեղանչականութիւնը, որ իր ամենէն մեծ տկարութիւնն է: Բաղաամի պերճախօս օրինակը ցոյց կու տայ, թէ էշն անգամ ատակ դարձաւ տեսնելու մարդուն մեղքը, իսկական յամառութիւնը անոր, որ չանսաց Աստուծոյ ձայնին եւ չուզեց ճանչնալ Անոր ճշմարտութիւնը:

Վերոյիշեալ միջադէպին հետ կապուած հրեշտակին ներկայութիւնը, որ աղետալի ու մահաբեր բնոյթ ունէր, Երից Մանկանց⁽¹³⁾ եւ Դանիէլի պատմութեան⁽¹⁴⁾ մէջ կենսաբեր պաշտօն մը կ'առնէ: Ուրեմն հոն, ուր մարդը ճշմարիտ Աստուծոյ մասին հաւատքին վկայութիւնը կու տայ, թէկուզ հուրի ու սուրի, օդի մէջ թէ ցամաքի վրայ, կեցած նոյնիսկ մահուան ուժերուն դէմ յանդիման, անպայման Աստուծոյ փրկարար ու կենսատու միջամտութիւնն է որ կը գտնէ:

Սոյն առումով, քաջ յանձնարարելի է ծանօթանալ Տոլբիթի(15) փորձառության հետ, որ հակառակ ճակատագրին հասցուցած ծանր հարուածներուն, կեանքի բալիդներուն վրայ ունեցած իր վտանգաւոր խարխափութեան, դէպի ճշմարիտն Աստուած տաճած իր աննկուն հաւատքին համար է, որ Ռաֆայէլ հրեշտակը ուղեկից կ'ուղարկուի իրեն՝ մահուան ստուերներուն ընդմէջէն տեսնելու լոյսը եւ վերագտնելու նաեւ իր անձնական երջանկութիւնը:

Հին Կտակարանի պատմութիւնը լեցուն է այս եւ նման տեղիքներու բազմազանութեամբ, բայց, միեւնոյնն է, այդ ամէնուն ընդմէջէն կարմիր թելի պէս կը վկայուին Աստուծոյ հետ յարաբերող մարդուն ունեցած փորձառութիւնները՝ հաւատքի մեծ թռիչքներու, միաժամանակ սոսկալի անկումներու առթիւ: Հոն, ուր ուղղակի Աստուած Բնքզիկն չի յայտնէր, չի խօսիր օրէնքին ու մարգարէներուն, այլապէս՝ նիւթէղէն խորհրդանշաններու միջոցով, միշտ հրեշտակներն են, որ հանդէս կու գան իբրեւ միջնորդներ, պատգամաբերներ կամ Տիրոջ անունով ուղարկուած գերբնական էակներ Արարիչին կամբը փոխանցելու համար մարդ արարածին:

Թէպէտ սոյն գրութիւնը դիտաւորութիւն չունի ներկայացնելու համապարփակ հրեշտակաբանութիւն մը, ոչ ալ կը միտի մեկնաբանելու Աստուածաշունչ մատեանին մէջ տեղ գտած հրեշտակներու բոլոր երեւութեանքը, այսուամենայնիւ, բուն միտք բանիս բացայայտելէ առաջ, անտեղի պիտի չնկատէի համառօտ անդրադառնալ նաեւ Նոր Կտակարանի մէջ յիշատակուած քանի մը հիմնական դէպքերու:

Աւետաբեր Գաբրիէլ հրեշտակին յատնութեամբ է, որ կը սկսի Նոր Կտակարանի երրորդ գիրքը Ղուկասու Աւետարանը: Զաքարիա(16) ծերունագարդ քահանան, որ ըստ կարգի Տիրոջ խորանին կը խնկարկէր, տեսաւ Նախակարապետին ծնունդը աւետող հրեշտակը, բայց տարակուսեցաւ՝ ժալով մարդուն համար բնորոշ միայն տեսանելիին եւ շօշափելիին հաւատալու սահմանափակումին մէջ: Ուստի, իր թերահաւատութեան պատճառով ան հրեշտակէն համրութեամբ պատժուեցաւ՝ մինչեւ իր որդիին ծնունդը, որուն անուն տալու համար ան ստիպուած եղաւ խնդրելու տախտակ մը, որուն վրայ արձանագրեց՝ «Յովհաննէս» անունը:

Որ հաւատարմութեամբ քրիստոնէային սիրտը չի խայտար բերկրանքին խորհրդաւոր զօրութեամբ, եբք կրկին ու կրկին հաղորդակից կը դառնայ աւետաբեր այն ողջոյնի բովանդակութեան, որ հրեշտակապետը Գաբրիէլ տուաւ Մարիամ մանկամարդ կոյսին. անոր, որ մեր հաւատքի ընկալման մէջ ու պաշտամունքի խորանին վրայ Աստուածածին կը կոչուի: Ոչ միայն մարդեղացած Աստուածորդիին, այլ՝ Անոր ընդմէջէն ու Անոր շնորհիւ գերազանցապէս ու միաժամանակ մայրը՝ մարդկային ցեղի փրկութեան:

«Ուրախ լե՛ր, բերկրեալդ, Տէր ընդ քեզ»(17): Ահաւասիկ հրեշտակին ողջոյնը, որով սուրբ կոյսը յօժարեցաւ իր կուսական արգանդը ընդունիլ Աստուած Բանը. Անոր, որ անսկիզբ էր ու անժամանակ, անըմբռնելի էր ու անհասանելի, զոր երկինքն ու երկիրը չէին կրնար պարփակել իրենց մէջ, խոնարհեցաւ, փոքրացաւ, դարձաւ ընդամենը պարզ մանուկ մը, որպէսզի իրմէ իսկ գոյաւորուած մարդը զինք կարենայ ըմբռնել, գրկել, գգուել ու սիրել: Երբ Ան իր աչքերը լոյսին բացաւ կենդանիներուն իբրեւ զով ծառայող Բեթղէհէմի քարայրի կիսամութին մէջ, Տիրոջ հրեշտակն էր, որ Անոր սուրբ ծնունդը հովիւներուն յայտնեց, ու երկնային զօրքերու բազմութիւն մը աստուածային սիրոյն աշխարհի վրայ գեղումին ցնծութիւնը աւետեց փառաբանելով. «Երկնքի բարձունքներուն մէջ Աստուծոյ փառք, երկրի վրայ խաղաղութիւն, մարդոց մէջ հաճութիւն»(18):

Հրեշտակը, որ տարհանա՞ց էր Յովսէփը չարձակելու իր նշանուհին քանի որ ան Ս. Շոգիէն յղացած էր, եւ ինչքան ալ եղելութիւնը սուրբ մինչեւ վերջ անըմբռնելի ժապաղ ալոյ արդար մարդուն, միեւնոյն է, ան ենթարկուեցաւ Տիրոջ կամքին՝ անսալով ոչ այնքան իր տրամաբանութեան թելադրանքներուն, որքան իր հաւատքի հօգոր ձայնին(19): Այդ նոյն հրեշտակը, ահաւասիկ, նորէն երեւցաւ Յովսէփի, ու յանձնարարեց անոր Հերովդէսի մահահոտ չարութենէն հեռացնել նորածին մանուկը»(20): Երբ ոճրագործ արքան մահացաւ եւ Յիսուսի ուղղակի սպառնացող վտանգը վերացաւ, Յովսէփ ու Մարիամ գօտեպնդուած միեւնոյն հրեշտակին քաջալերական խօսքերէն, իրենց մանկան հետ Եգիպտոսէն հայրենիք վերադարձան՝ օտարութեան մէջ երկար չդեգերելու եւ Աստուծոյ նախախնամական տնօրինումը իրագործելու համար(21):

Անապատին մէջ փորձութեան ժամանակ, երբ Յիսուս մեր նախահայր Ադամին տկարութիւնը երիցս յաղթահարեց, ու հեռացուց փորձիչը հրամայելով «Ետիս գնա », հրեշտակներն էին, որ անմիջապէս մօտենալով Իրեն ծառայեցին(22): Ո՛հ, սոսկալի է այն պահը, երբ ձերբակալուելու սեփն Յիսուս իւրայիններէ լքուած եւ Յուդայէ մատնուած, Գեթսեմանիի մութ գիշերուան իր մահասարսուռ տենդին մէջ «Հա յր, եթէ կ'ուզես, հեռացուր ինծմէ այս բաժակը»(23) կ'աղերսէր, մինչ քիրտը արեան կաթիլներու նման կը հոսէր, հոն պահապան հրեշտակ մը միայնակ զինք կը զօրացնէր՝ տնօրինական խորին խորհուրդը իրագործելու որոշումին մէջ(24):

Ինչքան դիւրիչ եւ վեհաշուք հօգորութիւն մը ունի հրեշտակներուն երեսումը Յիսուսի թափուր գերեզմանին վրայ: Երկիւղ, բայց միաժամանակ անասելի ցնծութիւն մը կը խայտայ հոն գերեզմանի կիսամութին մէջ մահուան դէմ յաղթանակող կեանքին աւետիսով պարուրուած: Համատեւ աւետարանիչներ՝ Մատթէոս եւ Մարկոս թափուր գերեզմանին վրայ յայտնուող՝ մէկ(25), իսկ Ղուկաս եւ Յովհաննէս զոյգ(26) մը հրեշտակներու մասին կը վկայեն: «Անոր տեսքը փայլակի պէս էր, եւ անոր հագուստը՝ ձիւնի պէս ճերմակ»(27), կ'ըսէ Մատթէոս Աւետարանիչ: Մարկոս նոյնպէս սպիտակաթոյր տեսք մը կը վերագրէ հրեշտակին(28): Ղուկաս Աւետարանիչ լուսափայլ(29) կերպար մը կու տայ անոնց, եւ Յովհաննէս նմանապէս գերեզմանին ներսը Մարիամ Մագթաղենացիին երեւցող հրեշտակները սպիտակ(30) հանդերձներով կը նկարագրէ: Լոյսը կեանք է եւ ճշմարտութիւն. հրեշտակին ներկայութիւնը՝ ստոյգ մասնիկ մը Աստուծմէ, որ բովանդակ կեանքն իսկ կը խորհրդանշէ: Ի՛նչպէս, նաեւ պէտք չէ մոռնալ Յիսուսի ազդարարութիւնը՝ չգայթակղեցնել ու չարհամարիել իր հետեւորդները, այսինքն՝ բոլոր անոնք, որոնք մանուկի մը համակ ու անկաշկանդ պատրաստակամութեամբ կ'ընդունին փրկութեան աւետիսը, արդարեւ՝ «Երկնքի մէջ անոնց հրեշտակները միշտ Հայր Աստուծոյ երեսը կը տեսնեն»(31):

Հրեշտակնե՛ր, հրեշտակնե՛ր, գուարթուն, պահապան հրեշտակներ, ով դուք երկնաճեմ թեւաւոր էակներ, գոյութիւն ունի՞ք արդարեւ մեր այսօրուան կեանքին մէջ:

Մարդիկ կան, որոնք կը հաւատան, մարդիկ ալ կան՝ չեն հաւատար. եւ անոնցմէ եմ, որ կը հաւատայ ու աներկբայ համոզուած եմ, թէ դուք ներկայ էք մեր կեանքի բոլոր հանգրուաններուն մէջ, եւ մեր ստուերախառն օրերուն՝ ձեր անուշձիծաղ ժպիտն է, որ կը ցոլայ մեր շատ դիւրաբեկ գոյութեան վրայ:

Հրեշտակներ՝, հրեշտակներ՝, գուարթուն, պահապան հրեշտակներ, ով դուք երկնաճեմ թեւաւոր էակներ, գոյութիւն ունի՝ ք արդարեւ մեր այսօրուան կեանքին մէջ:

Մարդիկ կան, որոնք կը հաւատան, մարդիկ ալ կան՝ չեն հաւատար. ես անոնցմէ եմ, որ կը հաւատայ ու աներկբայ համոզուած եմ, թէ դուք ներկայ էք մեր կեանքի բոլոր հանգրուաններուն մէջ, եւ մեր ստուերախառն օրերուն՝ ձեր անուշծիծաղ ժպիտն է, որ կը ցոլայ մեր շատ դիւրաբեկ գոյութեան վրայ:

Քանի՜-քանի անգամ, վտանգի պահուն թէ տիրութեան մէջ, զգացած եմ հրեշտակի մը բարի ներկայութիւնը երբեմն ինծի այնքան անընդմիջելիօրէն մօտիկ, որ ան կարծէք նստած ըլլար մերթ աջ եւ մերթ ձախ ուսիս վրայ: Զորօրինակ, պատահած է՝ երբ ինքնաշարժ վարելու ընթացքին յանկարծ սթափած եմ ծանր թմրութենէ մը, հակակշիռէ դուրս՝ անտնօրինելի պահէ մը, որ այլապէս կրնար անձիս համար ճակատագրական հետեւանքներ ունենայ: Անդրադարձած եմ, որ աներեւոյթ մէկը զգաստացուցած, ցնցած կամ ետ պահած է զիս ստոյգ չարիքէն: Տեսնելու անձկագին ցանկութեամբ շուրջս նայած եմ, ու ինքզինքիս հարցուցած՝ ո՞վ փրկեց զիս, ո՞վ միախաբեց նեղութեանս մէջ՝ ցոյց տալով հէզ գոյութեանս առջեւ լայն բացուած լուսանցքը յոյսին:

Կրօնական խորունկ զգացողութիւն մը փշտ եկած է զիս համոզելու, թէ ան մեր պահապան հրեշտակն է, եւ գուցէ Աստուած մեզմէ ամէն մէկուն քով նման հրեշտակ մը կանգնեցուցած է՝ իր թեւերը սուրբ իբրեւ պահպանութեան հովանի տարածելու համար մեր գլխուն վրայ:

Սակայն պայման է հրեշտակ մը թեւեր ունենայ՝ մեզ հաղորդակից դարձնելու Աստուծոյ կենսաբաշխ եւ փրկարար սիրոյն: Տե՛ս այն մարդիկը, որոնք երկրագունդի տարբեր ցամաքամասերուն վրայ, աղէտեայ գօտիներուն մէջ, երաշտէ ու սովէ, բնական աղէտներէ ու պատերազմներու սփռած արհաւիրքներէն զարնուած եւ զրկուած բիրաւոր թշուառներու օգնութեան կը փութան: Նայէ՛ ինքզինք գոհաբերող այդ երիտասարդին, որ ձեռք կու տայ ապաստանարաններու եւ ճամբարներու ժխտին մէջ ընկճուած վատուծ տղուն: Նայէ՛ տոհմիկ իր առաւելութիւններն ու բոլոր բարիքները մէկդի թողած աղջկան, որ հասեր է համաճարակէ ու մահացու ախտերէ վարակուած հիւանդին, զայն դարմանել փորձելու կամ ուղեկցելու մեռնողին՝ ապահովելու համար անոր արժանաւայել մահ մը ունենալու իրաւունքը: Նայէ՛ այն գոհաբերուող ուսուցչին, որ կեանքի տարրական պայմաններէ գոհանալով՝ եկեր է իր գիտելիքը բաշխելու փողոցի տղոց ու աղջիկներուն՝ զանոնք հաւաքելով բացօթեայ դասարաններու, վրաններու տապին կամ քանի մը փայտէ ու թիթեղէ յարմարցուած փոքր ու անշուք հիւղակիին մէջ:

Անոնք պարզ մարդիկ են մեզի պէս. ո՛չ սրընթաց, ո՛չ երկնաճեմ, ո՛չ լուսափառ, ո՛չ լայնալիճ ճերմակ խոշոր թեւեր եւ ո՛չ ալ հրեղէն սուր ունին բռնած իրենց ձեռքին մէջ: Բայց անոնք ամէն տեղ են, երբեմն դանդաղ ու տատամսոտ, նոյնիսկ՝ կարճ ու տգեղ: Ահա մէկն անոնցմէ

ի՞ր ձեռքը տուաւ ու զիս բարձրացուց, երբ ինկած էի: Ան քովս գաղտնաբար, սենեակիս պատին միւս կողմը գուցէ, ականջ դրած զիս կը լսէր, երբ առանձնութեանս ճնշող բեռին տակ օգնութիւն կ'աղերսէի:

Ան էր, որ իր հացը հետս կիսեց, իր հիւրընկալ յարկին դուռը բացաւ, երբ պանդուխտ էի, ու առաջարկեց տաք անկողին մը, երբ ցուրտէն պաղած խուժողով հազ մը կուրծքս կը պատռէր:

Արդարեւ, չկա յ արդեօք մեզմէ ամէն մէկուն մէջ թաքուն հրեշտակ մը, որ բարիին ու լաւին նախագգացումը կ'առթէ մեր ներսիդին: Ջա յն պէտք է կանչել մեր էութեան խորքէն, մեր նմանին՝ մարդուն հանդէպ ըլլալու համար կարեկցանքի, սիրոյ եւ խաղաղութեան անտաքեր մը:

Բարիք գործելու համար՝ պայման չէ, որ թեւեր ունենանք:

Դոկտ. Աբէլ Քհնյ. Մանուկեան
Ժընեւ

Ծանօթագրութիւններ

1 Տե՛ս, Մտ. ԻԸ, 6:	19 Հմմտ, Մտ. Ա, 18-22:
2 Տե՛ս, Ծն. ԺԶ, 1-16:	20 Հմմտ, Մտ. Բ, 13-15:
3 Ծն. ԺԶ, 13:	21 Հմմտ, Մտ. Բ, 19-23:
4 Տե՛ս, Ծն. ԺԸ, 1-10:	22 Հմմտ, Մտ. Դ, 1-11:
5 Տե՛ս, Ծն. ԺԹ, 1-25:	23 Տե՛ս, Ղկ. ԻԲ, 42:
6 Տե՛ս, Ծն. ԺԹ, 26:	24 Հմմտ, Ղկ. ԻԲ, 41-44:
7 Տե՛ս, Ծն. ԻԱ, 9-21:	25 Հմմտ, Մտ. ԻԸ, 2, Մկ. ԺԶ, 5:
8 Տե՛ս, Ծն. ԻԲ, 1-13:	26 Հմմտ, Ղկ. ԻԴ, 4, Յով. Ի, 12:
9 Տե՛ս, Ծն. ԻԸ, 15:	27 Հմմտ, Մտ. ԻԸ, 3:
10 Տե՛ս, Ծն. ԼԲ, 24-30:	28 Հմմտ, Մկ. ԺԶ, 5:
11 Հմմտ, Թւ. ԻԲ, 28-30:	29 Հմմտ, Ղկ. ԻԴ, 4:
12 Հմմտ, Թւ. ԻԲ, 21-35:	30 Հմմտ, Յով. Ի, 12:
13 Տե՛ս, Դն. Գ, 19-30:	31 Տե՛ս, Մտ. ԺԸ, 10:
14 Տե՛ս, նոյնը, Զ, 1-28:	
15 Տե՛ս, Տովբիթ, Ա-ԺԴ:	
16 Տե՛ս, Ղկ. Ա, 5-25, 57-63.	
17 Հմմտ, Ղկ. Ա, 28:	
18 Հմմտ, Ղկ. Բ, 14:	

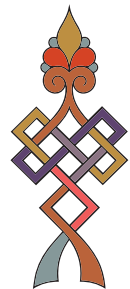
Համբարձման երգ

Այսօր, հոգեւոր եւ նոր հացը երկինք բարձրացաւ:
Խորհուրդները յայտնուեցան, քու մարմինիդ մէջ,
Որ բարձրացաւ նուէրի մը պէս: Օրհնուած ըլլայ, Տէ՛ր, քու հացդ:

Գառնուկը մեզի եկաւ, Դաւիթի տունէն, քահանան, Աբրահամի
ցեղէն,
Մեզի համար ան դարձաւ Աստուծոյ Գառը, եւ մեզի համար, նոր
քահանան:
Իր մարմինը զոհն է, իր արիւնը, մեր ըմպելին: Օրհնուա՛ծ ըլլայ
նոր զոհաբերութիւնը:

Երկինքէն ան իջաւ, ինչպէս լոյսը,
Մարիամէն, ան ծնաւ աստուածային սերմի մը նման, խաչէն,
ինկաւ ինչպէս պտուղ մը,
Երկինք ելաւ ինչպէս երախայրիքը: Օրհնուա՛ծ ըլլայ իր կամքը:
Դուն երկնքի եւ երկրի ընծան ես, Զոհուած, պաշտուած կարգաւոր:
Դուն եկար զոհ դառնալու համար, բարձրացար իբրեւ միակ
նուիրում մը,
Դուն բարձրացար, Տէ՛ր, քու զոհաբերութիւնդ կրելով:

Եփրեմ Ասորի (306-373)

Եկեղեցւոյ հայրեր Կիպրիանոս Կարթագենացի (մեռած 258-ին)

Կեանքը

Մէկ սերունդ կը բաժնէ Կիպրիանոսը Տերտուլիանոսէն (ինչպէս, նոյն ժամանակամիջոցին, Որոգինէսը Կղեմէսէն): Երբ, շուրջ 247-ին, դարձի կու գայ Կիպրիանոս քառասուն տարեկան է: Հէթանոս լաւ ընտանիքէ մը սերած, ան մանաւանդ գրականութիւն եւ հռետորութիւն սորված է դպրոցին մէջ: Ան սիրուած հռետոր մըն է եւ փայլուն ուսուցիչ մը:

Ս. Գիրքին ընթերցումը եւ Մեսիլիէն կրօնաւորին ազդեցութիւնը որոշիչ դեր ունեցած են իր դարձին մէջ, որ ցնցեց Կարթագինէ քաղաքը: Այս կը նկարագրէ Դոնատին ուղղուած գիրքին մէջ, տեսակ մը Խոստովանութիւն: Նորադարձը իր ինչքերուն մեծ մասը բաժնեց աղքատներուն: Ան շուտով կրօնաւոր դարձաւ, եւ 249-ի սկիզբը ընտրուեցաւ քաղաքին եպիսկոպոս, «Աստուծոց դատողութեամբ եւ ժողովուրդին քուէով», հակառակ շատ մը կրօնաւորներու ընդդիմութեան:

Կիպրիանոս կառավարելու ամեն դիւրութիւն ունէր. յստակատեսութիւնը եւ հաւասարակշռութիւնը, մեղմութիւնը եւ հաստատութիւնը, ղեկավարի յատկութիւնները, Եկեղեցիին հանդէպ կիրքը: Ան ինքզինք տուաւ կրօնքի եւ բարքերու վերանորոգումին, տագնապի ժամանակաշրջանի մը մէջ: Իր եպիսկոպոսութիւնը Դեսի եւ Վաղերիոսի հալածանքներով եւ ժանտախտով ցնցուեցաւ: Առաջին հալածանքին ընթացքին, եպիսկոպոսը ծածուկ տեղ մը ուղեւորուեցաւ, ոչ հեռու քաղաքէն, շարունակելով ղեկավարել, քաջալերել, մխիթարել իր անդամահատ համայնքը:

Իր վերադարձին, ան կարգաւորեց ուրացողներու խնդիրը, Հռոմի հետ միասին միջին լուծում մը որդեգրելով: Դէմ կեցաւ Ֆելիսիսիմոսի կեղրոնաձիգ շարժումին: Ժողովներ հրաւիրեց պարբերաբար, Կարթագինէի մէջ, կարելոք հարցեր լուծելու համար: Ան Ափրիկէի առաջնորդն է: Հակառակ Հռոմի, ան միւս եպիսկոպոսներուն հետ անընդունելի կը նկատէր հերետիկոսներու մկրտութիւնը: 257-ին ձերբակալուեցաւ եւ արտաքսուեցաւ: Ապա մահուան դատապարտուեցաւ եւ գլխատուեցաւ 16 Մեպտեմբեր 258-ին: Իր կեանքը ծիսակատարութեան մը պէս կ'աւարտի: Ան Ափրիկէի նահատակներուն ամենէն շքեղը եղաւ:

Գրողը

Կիպրիանոս Արեւմուտքի առաջին եպիսկոպոս գրողն է: Իր գործը իր հովուական գործին, իր քրիստոնէականին, իր քարոզութեան շարունակութիւնն է: Իր ուշադրութեան կեղրոններն են Ս. Գիրքը, Եկեղեցւոյ միութիւնը, Մկրտութիւնը, ապաշխարութիւնը, նահատակութիւնը: Տերտուլիանոսէն աւելի չափաւոր է: Կը գրէ գեղեցկօրէն. գայն անուանած են քրիստոնէայ Կիկերոնը:

Ս. Գիրքի ընթերցողը

Քրիստոնէայ դառնալէն ետք, Կիպրիանոս ալ չի բաժնուիր Ս. Գիրքէն: Ան կը գրէ սուրբգրական բնագիրներու կանոնաւոր ներկայացում մը. Կիւրենիոսի Գիրքեր (2 հատ) կամ Վկայութիւններ (Livres à Quirinus ou Témoignages), որոնք կը գործածուին Քրիստոնէականի եւ Հրեաներու դէմ հակաճառութեան մէջ: Ասիկա Հին Կտակարանի քրիստոսական ընթերցում մըն է, Եկեղեցին իսկական Իսրայէլը ըլլալով: Հեղինակը երրորդ գիրք մըն ալ կ'աւելցնէ, քարոզիչներու համար, ուր ան կը կազմակերպէ քրիստոնէական օրինակները քրիստոնէաներու զգուշութեան համար:

Եկեղեցւոյ միութեան մրցանակակիրը

Ափրիկէն բաժանում փվտանգին տակ էր: Կիպրիանոս, յետոյ, Օգոստինոս Դոնատիզմի դիմաց, այս համաճարակին դէմ կը պայքարին: Եկեղեցին եպիսկոպոսին կիրքն է: Իրմէ է այս նշանաւոր խօսքը. «Ան որ Եկեղեցին իբրեւ մայր չունի, չի կրնար ունենալ Աստուած իբրեւ հայր»: Այս նախադասութիւնը վերցուած է Եկեղեցւոյ միութենէն, որ առաջին եկեղեցագիտական գրութիւնն է: Կիպրիանոսի համար, միութիւնը հիմնուած է եպիսկոպոսական մարմնին միութեան վրայ, առաքելական Աթոռին հետ միասնաբար, բայց տեղական եպիսկոպոսութիւնը եկեղեցական միութեան շօշափելի նշանն է: Եպիսկոպոսը կը փորձէ Ափրիկեան յատկականութիւնը (particularisme) պաշտպանել կեդրոնական իշխանութեան դէմ: Կիպրիանոս կը գրէ նաեւ գործ մը Ինկաձներուն վրայ (Sur ceux qui ont failli), անոնց վերահաշտեցումին համար:

Եպիսկոպոսին հովուական գործը

Կիպրիանոս իր հովիւի գործը կը շարունակէ Ս. Պօղոսի նման նամակներ գրելով: Անոնցմէ ոմանք փոքր երկեր են, ինչպէս 63-րդ նամակը Հաղորդութեան մասին: Այս նամակներէն մեզի հասած են վաթսուն հինգ հատ, որոնք այժմեական հարցերով կը զբաղին. Հռոմեական առաջնահերթութիւն, բաժանում, հերետիկոսներու մկրտութիւն, երեխաներու մկրտութիւն, Կարթագինէի համայնքին սովորական կեանքը: Վերջապէս, փոքր երկերը եկեղեցական եւ հոգեւոր հարցերուն կը վերաբերին. Ողորմութեան գործերը (Գործերը եւ ողորմութիւնը), ոչ-ուժգնութիւնը եւ խաղաղութիւնը (Համբերութեան Բարիքը), համաճարակի ժամանակ հանգստութիւնը (Մահերու թիւը), նուիրումը կոյսերու կոչումը (Կոյսերու վիճակը), աղօթքի ձեռնարկութիւնը (Տիրոջ աղօթքը), Նահատակութեան հերոսական օրինակը (Նահատակութեան հրաւեր): Նահատակութիւնը հովիւին կեցուածքը պսակեց. «Եկեղեցւոյ պատմութեան ամենէն գեղեցիկ պատկերներէն մէկը», ամենէն աւելի կարդացուած, ընդօրինակուած, տպագրուած եւ թարգմանուած գործերէն մէկը: Կիպրիանոսը մեծ է կարծես առանց ջանքի, հերոսական առանց պրկումի, որովհետեւ ժամը եւ օրինակը ատիկա կը պահանջէ: Միայն մահը կըրցաւ իր կեանքին շիտակ արտայայտութիւնը ըլլալ:

Թամար Տասնապետեան

Գեորգ Իվանովիչ Կիրճիեւ (1866 – 1949)

Աշխարհահռչակ հայազգի խորհրդապաշտ իմաստասէր Կիրճիեւ ծնած է 13 Յունուար 1866-ին, Աղեքսանդրապոլ (այժմ՝ Կիւմրի)։ ան որդին էր յոյն գուսան ուստա Ատաշի (Ivan Georgides) եւ կիւմրեցի հայուհի Թարիգ Բագրատունիի։

Կիրճիեւ նախնական ուսում ստացած է իր ծննդավայր դպրոցին մէջ։ յետագային, ծնողքին ուղեկցութեամբ Կարս փոխադրուելով կրթութիւնը շարունակած է տեղւոյն վարժարանին մէջ։ Կարս քաղաքը ըլլալով բազմամշակութային համակեցութիւն, իրացուցած է տեղացի բնակիչներու լեզուները, սահունօրէն խօսելով ռուսերէն, յունարէն, թրքերէն ու հայերէն։ Երիտասարդ Կիրճիեւի վրայ խոր ազդեցութիւն գործած են հայրը եւ Ռուսիոյ զինուորականութեան մայր եկեղեցւով հոգեւոր տեսուչ Հ. Պորշը։ անոնք իր մէջ արթնցուցած են «անփոխարինելի ճգնութիւնն ու ոգորումը ըմբռնելու համար երկրի վրայ մարդկային կեանքի ընթացքին իմաստը եւ անոր նպատակը»։ այս հասկացողութեամբ ան ինքնիրեն հարց տուած է, թէ ո՞վ եմ ես, ինչո՞ւ հոս եմ, արդեօք մա՞հն է կեանքին վախճանը։

Այս հարցումներուն պատասխանները գտնելու մտահոգութեամբ, ուսումնաստենչ Կիրճիեւ սերտած է ռուս գրականութեան գիտական, իմաստասիրական, հոգեբանական, կրօնական այլեւայլ երկասիրութիւններ եւ հասած այն եզրակացութեան, թէ գոյութիւն ունի «պահուած ու քողարկուած ճշմարտութիւն մը», որ կարելի չէ գտնել գիտութեան ու գլխաւոր կրօններու մէջ։ Կիրճիեւ համոզում կը գոյացնէ, որ իր հարցումներուն պատասխանները միայն կարելի է ստանալ հնամենի աւանդութեանց ու հնադարեան գաղտնի ընկերակցութիւններու ուսուցումներուն մէջ։ Այս նպատակով ան ճամբորդած է հին մշակոյթի ու քաղաքակրթութեան վայրեր, տեսակցած կուրուներու (հոգեւոր ուսուցիչ), խորհրդապաշտ եւ թաքնագէտ անձերու հետ, անոնցմէ ստրվելու կրօնա-փիլիսոփայական ու գաղտնի-քողարկուած վարդապետութիւններու ծայքերը, որոնք առհասարակ մատչելի չեն սովորական մարդոց։

Իսկոյն Կիրճիեւ ձեռնարկած է հետախուզական արկածախնդրութեան ճամբորդելով Կեդրոնական Ասիա, Եգիպտոս, Հնդկաստան, Թիպետ, Հռոմ։ Այս օտար երկիրներուն մէջ իր հաւաքած գիտելիքները եւ փորձառութեամբ ընկալած տեսութիւնները, բժանդրութեամբ նկարագրած ու հրատարակած է «Արտակարգ մարդերու հետ հանդիպումներ» խորագիր հատորով, որ նաեւ վերածուած է շարժանկարի։

«Ճշմարտութիւնը որոնողներ» արտակարգ այս անձնաւորութիւնները բաժնած է երեք դասակարգի համաձայն անոնց ունեցած «խորհրդանշական» նկարագրին, այլ խօսքով.

Ա.- Իրենց ֆիզիքականին վրայ կեդրոնացած անձեր

Բ.- Իրենց զգայնութեան վրայ կեդրոնացած անձեր

Գ.- Իրենց միտքին վրայ կեդրոնացած անձեր

Արդարեւ, այս տեսութեան վրայ անիկա կառուցած է իր իմաստասիրութեան անսահմանելի ներգործութիւնը։

Գաղտնի վարդապետություններու եւ սրբազան ասանդություններու ուսումնասիրութեամբ Կիւրճիւ ելլ կը հաստատէ, որ ներկայ ընկերային կեանքի պայմաններու ներքեւ, մարդ էակը դադրած է ներդաշնակօրէն իր դերը կատարել: Ներդաշնակ կեանքի ապրելակերպ ունենալու համար կարելորդ է ինքնաշխատութեամբ նոր յատկութիւններ իւրացնել: Համաձայն Կիւրճիւի, այս ուսմունքը կարելի է կիրարկել գրական տեղեկութեամբ, երաժշտութեամբ եւ շարժունքով, որոնք կը համապատասխանեն մարդու միտքին, զգայնութեան ու ֆիզիքական մարմինին:

Կիւրճիւ սերտելով ֆաքիրներու, վանականներու եւ եռկիներու ուղղությունները, թերի գտած է զանոնք հասնելու համար ինքնաըմբռնումի եւ գիտակցութեան բարձրագոյն վիճակի: Այս յատկութիւնները փնտռող անհատներու համար ան առաջարկած է թաքուն «աշխատանքներ» (արարքներ) զայն անուանելով միստիքական «չորրորդ ճանապարհը»:

1912-ին Կիւրճիւ ելլ ժամանէ Մոսկուա ուսուցանելու համար իր նորարար ու նորագիտ վարդապետութիւնը: Անոր աշակերտած առաջին հետեւողներէն եղած են հանրայայտ միստիք գիրքերու հեղինակ Ք. Դ. Օսպենսկի, երգահան Թոմաս Դե Հարթման, արուեստագէտ Ա. Դե Տալսման եւ այլ հանրաճանօթ դէմքեր:

1912-ը բարեբախտ տարի մը կ'ըլլայ Կիւրճիւի, որովհետեւ տարիներու շրջագայութենէ ետք, Ս. Փեթրոսպուրկի մէջ կ'ամուսնանայ բոլոնացի Ժիլիա Օսթրոքոսքայի հետ:

Տեղւոյն քաղաքական աննպաստ պայմաններուն բերումով, Կիւրճիւ քանի մը աշակերտներու հետ առժամեայ կայք կը հաստատէ նախ Թիֆլիս, ապա Պոլիս, վերջապէս ժայուն բնակավայր կ'ընտրէ Ֆրանսայի Foutainbleu-Avon-ի Prieuré des Basse Leges վայրը եւ կը հիմնէ իր կեդրոնական ակադեմիան:

Տարուէ տարի կ'աւելնայ Կիւրճիւի հետեւողներուն թիւը: «Մարդու ներդաշնակ զարգացումի հաստատութիւն» հիմնարկին մէջ, Կիւրճիւ աշակերտներուն կը տրվեցնէ ու ցոյց կու տայ հնարքը, որ երաժշտութեան, պարի ու ձեռային աշխատանքներու ճամբով կարելի է ներդաշնակօրէն զարգացնել անհատին ֆիզիքական, զգայնական ու հոգեկան աշխարհը:

Կիւրճիւ քաջալերուած ձեռք ձգած յաջողութիւններէն մտածած է ընդհանրացնել «Աշխատանքի» դրութեան «չորրորդ ճանապարհը», որ իրողապէս կարելորդ ազդակ է զարգացնելու եւ կատարելագործելու մարդու գիտակցութիւնը: 1924-էն սկսեալ բազում ճամբորդութիւններ կը կատարէ Եւրոպա, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ ու Գանատա «մարդու ներդաշնակ զարգացումի հաստատութիւն» անուան տակ հիմնարկներ հաստատելու, որոնք ցարդ աշխուժութեամբ կը շարունակեն գործել:

Առեղծուածային այս «Արտակարգ» մարդը 83 տարեկան ծերութեան, 29 Հոկտեմբեր 1949-ին մահացած է Ֆրանսա, եւ անոր մարմինը ամփոփուած է Foutainbleu-Avon-ի գերեզմանատունը:

Բարգէն Թօփճեան

Զարեհ Խրախունիի ծննդեան 90-ամեակին առթիվ

2016 թուականը կը գուգադիպի Զարեհ Խրախունիի ծննդեան 90-ամեակին: Պոլսահայ մեծանուն գրողը ծնած է 1926-ին եւ իր մահկանացուն կնքած՝ 2015 թուականի Նոյեմբեր 27-ին:

Ան հեղինակն է բանաստեղծական ժողովածուներու, արուեստաբանական ու գրականագիտական ուսումնասիրություններու («Լուսնապարտեզ», 1968, «Տօնակարգ» 1973, «Զբօսապտոյտ» 1978, «Ամպ ու Աւազ ամփերուս» 1982, «Մտուէր եւ Արձագանգ», 1988): Իր բանաստեղծութիւններու ժողովածուներն են՝ «Ես եւ Ուրիշներ», Երեւան, 1982, «Ազատութիւն», Ե., 1993, «Քար Հայաստանի», Էջմիածին, 1997, «Դիւցահանդէս» եւ «Քար Կաթիլներ»:

Խրախունիին գործերը թարգմանուած են ֆրանսերէնի, գերմաներէնի, անգլերէնի, վրացերէնի եւ ռուսերէնի: Առաջին հրատարակած բանաստեղծութիւնը՝ «Յաղթանակը», լոյս տեսած է 1948-ին, Միխիթարեան Սանուց Միութեան «Սան» գրական ամսաթերթին մէջ:

Պոլսահայ նորագոյն գրականութեան կարկառուն ներկայացուցիչ Խրախունիի բանաստեղծութիւնը կը յատկանշուի իր փիլիսոփայական ըմբռնումներով: Իր գրչակից Զահրատին նման սովորական առարկաները մարմնաւորելու, անձնաւորելու ու կեանք ու ոգի ներշնչելու կարողականութեամբ ու արուեստի նուրբ ճաշակով կը ստեղծէ այլաբանական բանաստեղծութիւններ: Խրախունիի բանաստեղծական ընկալման կերպը կը բխի այն համոզումէն, թէ բանաստեղծը պիտի ներկայացնէ իրերն ու երեւոյթները իրապաշտական պարզ պատումով ու նկարագիրով, որոնք պիտի գործածուին որպէս խորհրդանշաններ որեւէ միտք կամ խոի արտայայտելու: Ան այնպիսի վարպետութեամբ մը պիտի քօղարկէ, որ իւրաքանչիւր ընթերցող ազատ ըլլայ իր մեկնաբանութիւններուն մէջ: «Ինձմէ երազ պատմելը, ձեզմէ մեկնաբանելը» «Երազ» բանաստեղծութեան առիթով ըսած է Խրախունիին:

Խրախունին ինչպէս այս նոր շարժման միւս գրողները հետեւելով եւրոպական բանաստեղծական նորագոյն դպրոցներու նորագոյն ձեւերուն, հրաժարեցան ասանդական կառոյցներէն, դիմեցին ազատ ոտանաւորի սկզբունքներու ձեւին, եւ որպէս սկիզբ նման դպրոցի՝ քննադատութիւններու արժանացան, սակայն ժամանակը եկաւ ապացուցելու իրենց մեծութիւնն ու տաղանդը: Խրախունիի բանաստեղծական պարզութեան մէջ խոհը կը դառնայ աւելի տպաւորիչ ու հաղորդական:

Ահա տեսէք սովորական ծխամորճին դիմելով ինչպիսի՝ խորունկ այլաբանական մտքեր կը հաղորդէ բանաստեղծը.

Երկուքիս ալ փայտին տեսակը լաւ է-
Լաւ մը տաշուած նրբացած
Գոյն ջնարակ անթերի
Ոչ այնքան մեծ, ոչ այնքան փոքր
Լայն չէ նեղ չէ- կատարեալ
Ինչ որ պէտք է վերջապէս...
Բայց նորէն ալ
Ատեն-ատեն կը բարկանամ,
Կը նախանձիմ, կ'անիծեմ
Ծխամորճիս չափ ալ չկամ ես - կ'ըսեմ-
Երբ կը տեսնեմ թէ չ'այրիք
Իր մէջ վառող կրակէն: («Ծխամորճ»)

Իր բանաստեղծական ժողովածուներուն ընդմեջէն, Խրախունի հայու դառն ճակատագրին համար տառապողի մը կերպարը կը մարմնաւորէ: Բանաստեղծը հայոց պատմութիւնը վերակոչելով, իր երեւակայութեամբ մատնանիշ կ'ընէ թէ՛ օտարին նուաճողական կեցուածքը եւ թէ՛ հայու բախտն ու պատմական հերոսներուն սխալները: Լռակեաց զաւակներուն կրաւորական մօտեցումներուն դիմաց հեգնանքով կը դիմէ ըսելով.

Ապրի հայր, որ գիտէ լռել միայն-
օտարին դիմաց
Որ գիտէ կրել միայն-
օտարին համար
մինչդեռ անոնք մէկ բառ գիտեն
Մէկ բառ կ'ուզեն-
տիրել միայն» («Մտուեր եւ Արձագանգ»)

Չհանդուրժելով իր ազգի զաւակներուն կրաւորական ու անմիաբան կեցուածքը, միասնութեան կոչ կ'ընէ բանաստեղծը, հաւատալով որ միայն մեր հաւաքական ուժով կարելի է բարձրանալ ու նուաճութեւր իրագործել. եթէ մենք ազգովին ձեռք ձեռքի տանք, յայնժամ այլընտրանք չկայ. Աշտարակը «ստիպուած է բարձրանալ ու հասնիլ մինչեւ ոլորտն աստղային» («Ձեռք Ձեռքի»):

Այս դարուս դառն ու ապիրատ աշխարհին մէջ, ուր պատերազմ ու վայրագութիւն կը տիրէ, ազատատենչ բանաստեղծը խաղաղութեան ելքեր կ'որոնէ, հրաշքի մը կը սպասէ... փոփոխութեան մը, ու այդ փնտռտուքին մէջ ան կը դիմէ նոյնիսկ աճպարարին, որ իր ճարտարախաղի ճամբով «խորքը ծական հին գլխարկէն՝ խաղաղութեան աղանիներ հանէ, եւ արցունքով թրջուած թաշկինակէն՝ քրքջանքի թիթեռնիկներ թռցնէ...» («Աճպարար»):

Աշխարհին հանդէպ ու մարդկութեան համակ սեր տաճող բանաստեղծ է Խրախունին: Ան կը ձգտի գեղեցիկին ու լաւագոյնին, անթերիին ու կատարելալին. Մերն ու կարօտն այս անսահման տիեզերքի միակ Տիրոջ զօրութեան Մեր ու կարօտ՝ Անկէ պարգեւ հրաշագեղ մեր աշխարհին Իւրաքանչիւր երեւոյթին, անկիւնին Եւ անոնց տէր կարգուած Հաւատարիմ ու հանճարեղ գերմարդուն: («Խոստովանութիւն»):

Իր ինքնութիւնը փնտռող բանաստեղծը հարցադրութեւր կ'ընէ ու կ'ուզէ աւելի խոր ճանաչում ունենալ ինքնիւր մասին: Ի վերջոյ ո՞վ է հայը եւ ո՞ր է ան երկրագունդի երեսին: Բանաստեղծը պահ մը կը տարակուսի ու Մեակի բառերով կը հարցնէ «Քիչ ենք մենք, թէ պարզապէս ոչինչ: Ի վերջոյ, ի՞նչ ենք մենք եւ ո՞ր ենք մենք»: Հարցութեւրու տարափին տակ տակաւին բանաստեղծը հարց կու տայ, թէ ինչո՞ւ մենք այսպէս երկրէ երկիր գաղթեր ենք, լեռներ-դաշտեր կտրեր, երկրամասէ երկրամաս, ծովերէ ծով անցեր ենք միշտ ուրիշին նաւերով:

Պատասխանը չուշացներ սակայն, եւ օրինակներ բերելով պատմութեան էջերէն մեզ լաւատեսութեան առաջնորդելու միտումով կը յիշեցնէ շատ մը աշխարհակալ կայսրութիւններու մասին, որոնք ժամանակին «աշխարհացունց արշաւանքի փոթորիկներ յարուցած» են, սակայն այսօր գոյութիւն չունին, վերացած են անոնք, մինչդեռ մենք՝ հայերս, թէեւ որպէս «եղեգ ազագուն» խոնարհեցանք, ճկեցանք... «Սակայն իսկոյն ոտքի կանգներ, տուն տեղ շիներ»: Աշուն է: Ամէն անգամ անձրեւ գալուն կ'արժէ հրճուիլ ու յիշել եւ կեանքի կոչել Խրախունիի համանուն քերթուածը, որուն մէջ խորունկ վերլուծումով անձրեւին պարգեւած բարիքին մասին կը խօսի:

Անձրեւը պիտի տեղայ, որպէսզի մաքրէ փռշին: Այն փռշին, որ բռնի կը փչէ, կը ծածկէ «արեւ ծծող ծառ ու ծաղիկ ու ծղօտ քարացումի վտանգով...»:

Անձրեւը պիտի տեղայ, որպէսզի ոռոգէ «վերք վերք վառող ծարաւի» դաշտը:

Եւ վերջապէս անձրեւը պիտի տեղայ, որ լուայ այն սալայատակները, որոնք արիւնեցան, «պիտի լուայ այն արիւնը, որ սեւցաւ կպրուղիին վրայ կուպրի պէս... եւ որ կը լուացուի հիմա»:

Խաղաղութեան, ազատութեան, ուրախութեան ջատագով սիրելի՛ բանաստեղծ, դուն որ «Հոգեհանգիստ» երգեցիր բոլոր անոնց, որոնք գերեզման չունեցան, աղօթք ու արցունք բաշխեցիր «բոլոր անոնց, որ աշխարհով մէկ ցրուած լքուած մնացին», խաչ ու խորան եղար այն «հաւատքին համար, որ աւերակ հին տաճար մ'է դեռ կանգուն...»: Անդորրութեան ու յաւերժութեան գաղափարին հաւատալով խորարմատ ծառ տնկելու պատգամը փոխանցեցիր մեզի, հաւատալով մանաւանդ անոր աճումին ու ապա ծաղկումին:

Հաւատացինք ու համոզուեցանք, այո՛, որ.

Գետնաքարշ ծառ չկայ բնաւ-

Ծառը ան է որ հպարտ

Կը բարձրանայ գեղուղէշ

Միշտ աւելի դէպի վեր.

Չհասնի ալ աստղերուն

Կը վերանայ իր անհնար երազով... («Իբրեւ Ծառ»)

Թող հոգիդ միշտ խաղաղութեան մէջ ննջէ:

Սօսի Միշոյեան Տապապաղեան

THE GREAT LOSS OF THE ARMENIAN CLERGY DURING THE ARMENIAN GENOCIDE VERY REVEREND FATHER SAHAG ODABASHIAN

Among all the secular and religious citizens of Constantinople and the provinces, V. Rev. Fr. Sahag Odabashian was the first victim of the atrocities, to fall in the line of duty.

Born on June 25th 1875 in Sepasdia, he was a member of Armash Seminary. He was the brother of Rev. Fr. Teopilé, one of the pastors of the cathedral in Sepasdia, who, six months after the martyrdom of his brother, met with the same fate while on duty in Kanle Diré (Malatia).

V. Rev. Fr. Sahag received his primary education in Aramian School in his hometown. Later, he embraced the religious vocation in St. Neshan Monastery and served as assistant to the prelate, Arch. Bedros Tahmezzian, in Sepasdia.

In July of 1897 he was admitted to the seminary of Armash as a seminarian. He was ordained deacon in Pera on August 30th 1898 by Arch. Maghakia Ormanian.

After completing the curriculum of the seminary, he was ordained celibate priest in 1901 by one of his renowned teachers, Bishop Yeghishé Tourian, in the cathedral of Armash. His thesis was 'Hay Peme Gam Hay Yegeghetsvo Karoztchagane' (The Armenian Altar or the Message of the Armenian Church).

He returned to Constantinople as the personal secretary of the patriarch. He chose the teaching vocation and during 1901-1902 taught Armenian historiography and religion in the Getronagan School in Ghalatia and Nor Tebrots School in Pera.

He was well liked by the people of the region because of his expertise, ability, diligence and for his love of the school. He carried on his activities and worked relentlessly, persevering with selfless dedication and hard work.

He returned to his hometown, Sepasdia, and dedicated himself wholeheartedly to the Armenian religious and intellectual life.

As diocesan vicar of Sepasdia, he was in charge of the city's National Aramian School during 1902-1905. He generated a lot of new zeal and enthusiasm. He also taught Armenian language, Armenian historiography, Armenian history and religion.

On the administrative level, he monitored and supervised the meetings of the national councils closely, ensuring their regular and fruitful output. Fortunately, during that time, the mayor of Sepasdia was the Albanian, Reshid Afif Pasha, probably the only open-minded and unbiased individual in the brutal Hamidian regime. V. Rev. Fr. Sahag managed to get permission from the pasha to start a Sunday-school seminar and allocated the spacious hall in the basement of the National Aramian School to that purpose.

He restructured the 'Lousaper' society and the Aghkadakhenam (a benevolent committee for the needy). Unfortunately, the appointment of V. Rev. Sahag did not last long, due to his feisty personality.

The times are charged with danger. The people are ready to give up everything in return for the security of their lives. But who will provide the desired security? Will it be the government, which is itself the source of all the disruption and provocation? ... To provide volunteers, and to that end, the gubernatorial leadership has armed all kinds of thieves and hooligans. Recently, hordes of Kurdish volunteers were brought from Sassoun, Khouty, etc., who have already been provoked against the Armenians, and the villages along the way have suffered great losses.

There are omens in Armenia that the government is looking for a pretext to subject the Armenians of the region to a great calamity, and faced with this tragic situation, we see no way out except divine intervention.

Therefore, it was necessary to encourage the people, to console and to inspire, and above all, to protect them.

Patriarch Zaven Yeghiayan gave the following testimonial:

It was against one's conscience to leave the people without leadership in these horrendous conditions. This was an important issue. Immediately after assuming the patriarchate, I was preoccupied with the dioceses left without prelates; I wished for worthy clergymen to take up the important diocesan positions in the provinces. Especially when the plan for reforms was accepted, the need for linguistically and administratively proficient prelates for the provinces was noted. The Executive Council had barely begun undertaking measures in this area, when war broke out and it was even more important not to leave the people without leaders, especially in certain important provinces, which did not have prelates.

From among the dioceses of the inner provinces, only Sepasdia and Yertzenga remained without a pastor. No clergyman dared travel to Anatolia, because of the unsafe situation.

Bishop Knel Kalemkerian assumed the office of diocesan locum tenens of Sepasdia and immediately traveled there.

Yertzenga did not have a prelate and considering the importance of the issue, the Joint Assembly proposed the post to V. Rev. Fr. Krikoris Balakian, who had just returned from Germany. But he declined this very responsible job.

The same office was offered to V. Rev. Fr. Sahag Odabashian, who was the diocesan locum tenens in the diocese of Broussa and who had the reputation of an articulate and active clergyman.

Bishop Mesrob Naroyan has written about V. Rev. Fr. Sahag: "V. Rev. Fr. Sahag Odabashian, prelate of Broussa. An active and fearless pastor."

Archbishop Maghakia Ormanian wrote the following about V. Rev. Fr. Sahag: "He was an astute and selfless officer for the provinces."

To a personal letter from Patriarch Zaven Yeghiayan, V. Rev. Fr. Sahag replied with the following lines:

"Broussa, Dec. 25th 1913

Your Eminence,

I have received your personal letter of Dec. 21. To be able to give a definitive answer to your obsequious proposition, which is also very dear to my heart, please allow me to come to Constantinople for a few days, after finishing my obligations for the new year, and talk about the conditions whereby it would be possible for me to get away from here.

I can say from now that this diocese, with its 30,000 members, is in total shambles because there has been no serious work done here since Kevork IV Medzakordz, so it needs true and selfless attention.

I am totally grateful for your affection for me.

Please accept my most sincere and devoted feelings towards you,

Humbly Yours,

V. Rev. Fr. Sahag Odabashian

V. Rev. Fr. Sahag came to Constantinople and agreed to accept the position of prelate in the diocese of Yereznga. He selflessly agreed to undertake the journey during the harsh wartime period, and on a Friday morning in December 1914, V. Rev. Fr. Sahag set out from the patriarchate of Constantinople on his way to Yereznga. He stayed a few days in Sepasdia with his family, and then continued his journey towards his destination. This was the fateful moment stage. After leaving Sepasdia, in a place called ‘Tchoban Tekkesi’, beyond ‘Endereya Sousheher’, V. Rev. Fr. Sahag Odabashian was fatally shot in the carriage by the Cherkez, Djelal, the bodyguard of Muammer, and his cronies who were standing along the street. So, the elected prelate of Yereznga did not reach his destination, and fell on the path of duty, along with the coachman, Zaratsi Arakel. The body of the martyred priest remained in the carriage all through the night. The next day, news of his martyrdom reached Shabin-Karahissar and the local diocesan locum tenens, V. Rev. Fr. Vaghinag Torigian, immediately arrived at the site of the crime and buried the body with great honors in the nearby monastery of Adzbrer.

After the funeral, V. Rev. Fr. Vaghinag sent a detailed report to the patriarchate.

Bishop Knel Kalemkerian too wrote a report on this incident:

A. Traffic on the route V. Rev. Fr. Odabashian took was totally and strictly forbidden. The gendarmes watched and accompanied every traveler.

B. The first travelers passing through the site of the incident noticed the prints of European horseshoes, which were used only on the horses of government officials. This proves that while traffic was strictly forbidden, there were officials at the site of the tragedy.

C. Djelal, Muammer’s servant, and his friend, Maher, were seen in Zara and its vicinity during the same time period.

D. Muammer seemed to be taking judicial action, but in reality he was extremely indifferent towards the lawsuit and the injustice regarding the issue. The Armenians of Sepasdia heard about the martyrdom of the unfortunate priest and organized a clandestine Requiem service as a final token of their respect in the Cathedral of Sepasdia, amid the suppressed sobbing of the gathered parishioners. The elder brother of the priest, Rev. Fr. Teopilé Odabashian, along with their mother, was also present at the Requiem service of his brother who had fallen on the path of duty. Later, he was himself to be taken all the way to Kanle-Deré (Malatia) in shackles to be martyred,

V. Rev. Fr. Sahag was a brave and daring hero from Armash, who, on the eve of terror, left the diocese of Broussa, and took upon himself the more demanding and responsible job of prelate of Sepasdia. He wanted to be with the people, to help them in their needs, and to share their fate. He became the first victim.

According to Teotig, the bullet-riddled body of the martyred priest “was buried on the premises of St. Kevork (George) Church in the village of Aghvanis, on January 1st 1915, preceding the Golgotha of all his fellow priests.”

We read the following lines in the 1922 issue of 'Haygashen' yearbook under the heading of "The Murder of V. Rev. Fr. Sahag Odabashian":

V. Rev. Fr. Odabashian was one of the first victims of the Genocide, whose murder can be regarded as evidence confirming that the Turkish government had premeditated and organized the massacre and extermination of the Armenians.

The sad news of the execution of the first martyred clergyman deeply distressed Archbishop Zaven Yeghiayan, the patriarch of Constantinople. He sent a letter of protest to the government on December 23rd 1914, but did not receive any reply. He sent the letter of protest a second time, and again received no answer.

I would like to present here a part of the report, which the patriarchate sent to the Ministry of Justice and Religion, on January 22nd 1915:

V. Rev. Fr. Odabashian, the diocesan vicar of Yezenga, left Shabin-Karahissar on Dec. 18th on his way to his diocese and was killed tragically on the road that passes through the villages of Tchobanle, Kanle-Tash, Tumker and Gayee in Sou Shehir. Money and other objects on his person were left intact, but the inner pocket of his jacket was cut open and his diary removed. Medical reports confirm that the crime was committed by Mauser and Marten rifles. The murderers, 6 horsemen, had been following the priest from Zara. They were seen in the village of Todourag. The next day they had passed through Zara. It is evident therefore, that the crime was premeditated. The fact that money and other objects were left intact and only his diary was taken proves that the crime was not the act of thieves, but had political motivation.

In a report sent from Sepasdia to Constantinople the following testimony was given:

On December 7th 1914, Bishop Knel Kalemkerian and V. Rev. Fr. Sahag Odabashian arrived in Sepasdia from Constantinople, the former as the prelate of Sepasdia, and the latter as that of Yezenga.

V. Rev. Fr. Sahag gave a sermon in his hometown (Sepasdia) which was to be his last. After five days he left for Yezenga. On the evening of Thursday, December 18th on the road near Sou Shehir, not too far from the monastery of Ezbeder, the horses drawing the carriage were suddenly killed, followed by the coachman, the brave Zaratsi Arakel. Finally, the priest was fatally shot in seven places.

Patriarch Zaven Yeghiayan celebrated Holy Mass in the cathedral and gave an inspiring and moving eulogy in the presence of the members of the national representatives, Executive Council members and other official bodies. After Mass, the patriarch received condolences in the formal reception hall of the patriarchate.

Patriarch Zaven Yeghiayan attested that after some time it became evident that Muammer Bey or the central government had suspected that V. Rev. Fr. Sahag was going to Yezenga, near the Russian border, with specific instructions.

... Naturally they wanted to use this as a weapon against the patriarchate and the nation. They killed him for this specific reason, and took his pocket diary and papers without touching his personal belongings and his money.

Therefore, it was clear and obvious that the killing of V. Rev. Fr. Sahag was a warning that the Ittihad wanted revenge at all costs. Teotig has made the same statement in his testimony saying:

The crime was not the result of robbery, because the murderers had taken nothing from the victim's money or belongings (which were later given to the priest's mother, living in Sepasdia), but had simply slashed the inner pocket containing his diary and papers.

Յինունք, Զատկայիսնակ եւ Յոբէլեան

Ս. Զատկուան տօնը մեր Տիրոջ եւ Փրկչին յաղթական յարութեան տօնն է: Հայաստանեայց եկեղեցին Զատկուայ Կիրակին մինչեւ Հոգեգալստեան Կիրակին երկարող յիսուն օրերու ընթացքին, որ Յիսնակ կը կոչուի, ամէն օր կը տօնախմբէ մեր Փրկչին յարութեան տօնը: Իր խաչելութեամբ եւ յարութեամբ, Յիսուս կատարելագործեց օրէնքը եւ մարգարէները (Մտթ. Ե:17):

Հայաստանեայց եկեղեցին համար, այդ յիսուն օրերու տօնախմբութիւնը կը ներկայացնէ կատարելագործութիւնը Հին Կտակարանի Հրեական յոբէլեանը, որ յիշուած է Ղեւտացոց գիրքին մէջ (ԻԵ.8-28): Զատկուայ Կիրակին յաջորդող յիսուն օրերը քրիստոնէական կրօնքին յոբէլեանն են:

Նոր Կիրակին առաւօտեան ժամերգութեան աւարտին Ղուկաս Աւետարանի 4րդ գլխուն, 14-30րդ համարները կը կարդացուին, ուր կըսէ, «Յիսուս Նագարէթ քաղաք վերադարձաւ, եւ իր սովորութեան համաձայն Շաբաթ օր ժողովարան գնաց: Երբ ոտքի ելաւ կարդալու համար օրուան ընթերցումը, իրեն տուին Եսայի մարգարէին գիրքը: Բացաւ եւ գտաւ այն տեղը ուր կըսէ.

- Տիրոջ Հոգին վրաս է, որովհետեւ զիս օծեց:

- Զիս դրկեց աղքատներուն փրկութեան աւետիս տալու:

- Սրտաբեկները մխիթարելու:

- Գերիներուն՝ ազատութիւն բերելու, կոյրերուն աչքերը բանալու:

- Հարստահարուածները ազատելու:

- Տէրոջը տարին հռչակելու:» (ԿԱ. 1-3)

Զատկուայ Երրորդ Կիրակին, Յովհաննոս Բ.23-Գ.:12 համարները կը կարդանք, ուր կը ներկայացնէ մկրտութեամբ վերստին ծննդեան սքանչելի խորհուրդը: Այս մէկը կը համապատասխանէ առաջին նախադասութեան, որ կըսէ, «Տիրոջ Հոգին վրաս է, որովհետեւ զիս օծեց»: Յիսուս Նիկողիմոս անունով Հրեայ իշխանին հետ հանդիպումին կը բացատրէ վերստին ծննդեան խորհուրդը ըսելով, «Եթէ մէկը ջուրէն եւ Հոգիէն չծնի՝ չի կրնար Աստուծոյ արքայութիւնը մտնել, որովհետեւ մարմինէն ծնածը մարմին է, իսկ հոգիէն ծնածը՝ հոգի»: (Յովհ. Գ.5-6)

Զատկուան Զորրորդ Կիրակին, Յովհաննոս Ե.19-30 համարները կը կարդանք, ուր Յիսուս կը խօսի ողջերուն եւ մեռելներուն դատաստանին մասին, եւ կըսէ, «Ես ինձմէ չեմ կրնար դատել, այլ կը դատեմ այնպէս՝ ինչպէս Հօրմէս կը լսեմ. եւ ուրեմն իմ դատաստանս արդար է, որովհետեւ կը գործադրեմ ոչ թէ իմ կամքս, այլ կամքը անոր՝ որ զիս դրկեց» (Յովհ.

Ե:30): Այս մէկը կը համապատասխանէ երկրորդ նախադասութեան, որ կ'ըսէ, «Զիս դրկեց աղքատներուն փրկութեան աւետիս տալու»:

Զատկուան Հինգերորդ Կիրակին, Յովհաննոս Է.14-23 համարները կը կարդանք, ուր Յիսուս Մովսէսի հաստատած օրէնքներուն պահպանութեան մասին կը խօսի: Այս մէկը կը համապատասխանէ երրորդ նախադասութեան, որ կըսէ, «Սրտաբեկները մխիթարելու»: Հրեաները կամբաստանէին զինք, ըսելով որ Մովսէսի Օրէնքները չի պահէր, որուն ի պատասխան Յիսուս կըսէ, «Եթէ մէկը կը թլփատէ Շաբաթ օրով, որպէսզի չբեկանէ Մովսէսի Օրէնքը, ինչո՞ւ զայրացած էք ինձի դէմ, որովհետեւ մէկը ամբողջութեամբ բժշկեցի Շաբաթ օրով» (Յովհ. Է.23):

Զատկուան Վեցերորդ Կիրակին, Յովհաննու Թ.39-10:10 համարները կը կարդանք, որ կը յաջորդէ ի ծնէ կոյրին հրաշագործ բժշկութեան, ապա կըսէ, «Ես եմ դուռը: Ով որ ինձմէ անցնելով ներս մտնէ պիտի փրկուի» (Յովհ. Ժ:8): Այս մէկը կը համապատասխանէ չորրորդ նախադասութեան, ուր կըսէ, «Գերիներուն ազատութիւն բերելու, կոյրերուն աչքերը բանալու»: Յիսուս կըզուշացնէ ըսելով, «Գողը կու գայ միայն գողնալու, սպաննելու եւ փճացնելու համար: Ես եկայ որպէսզի կեանք ունենաք, եւ լեցուն կեանք ունենաք» (Յովհ. Ժ:10):

Զատկուան Եօթներորդ Կիրակին, որ երկրորդ Ծաղկազարդ կը կոչուի, Յովհաննու ԺԲ12-23 համարները կը կարդանք, ուր կը նկարագրէ Յիսուսի յաղթական մուտքը Երուսաղէմ եւ մեզի կը յիշեցնէ մեր Փրկչին մեծագոյն հրաշքը Ղազարոսին վերստին կեանք պարգեւելը: Այս մէկը կը համապատասխանէ հինգերորդ նախադասութեան, ուր կըսէ, «Հարստահարուածները ազատելու»: Անոնք որոնք ականատես եղան Ղազարոսի յարութեան, վկայեցին թէ, Յիսուս մահուան որոգայթներէն ազատեց Ղազարոսը եւ վերստին կեանք պարգեւեց: Զատկուան Ութերորդ Կիրակին, որ յիսուներորդ օրն է, Պենտէկոստէի տօնն է, Սուրբ Հոգիին գալուստն է որ կը տօնենք, Յովհաննու ԺԴ.25-31 համարները կը կարդանք, ուր Յիսուս մեզի կը բացատրէ թէ, ինք Հօրը քով պէտք է վերադառնայ, սակայն Հայրը շուտով Սուրբ Հոգին պիտի դրկէ որպէսզի մեզ մխիթարէ, սորվեցնէ եւ յիշեցնէ «Տիրոջը տարին հոչակելու»:

Կը տեսնենք թէ, Հայաստանեայց եկեղեցին այդ յիսուն օրերուն ընթացքին, ցնծութեամբ կը տօնախմբէ եւ կը կատարելագործէ Հին Կտակարանի յորելեանը, մարգարէական գիրքերէն եւ Աւետարաններէն կարդալով, կը հասկնանք թէ, մեր Տէրը մեզի կը հրամայէ Ծաբաթ օրը պահել քանի որ ինք Տէրն է Ծաբաթին, հետեւաբար Տէրն է նոր յորելեանին:

Վահան Աւ. Քինյ. Կոստանեան

Առաքինի Մայրը (Մայրերու Օրուան առթիւ)

Աշխարհի բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ Մայրութեան խորհուրդը եւ մօր մը ունեցած դերն ու ազդեցութիւնը ճանչցուած եւ նուիրագործուած է իւրայատուկ տօնով: Ընդհանրապէս գարնան ամիսներուն, Մարտի առաջին Կիրակին մինչեւ Մայիսի երկրորդ Կիրակին, ժողովուրդներ օր մը ձօնած են իրենց մայրերուն:

Հիւսիսային Ամերիկայի եւ կարգ մը այլ վայրերու մէջ ամէն տարի Մայիսի երկրորդ Կիրակին «Մայրերու Օր» նշանակուած է եւ բոլոր եկեղեցիներու մէջ մասնաւոր պաշտամունք կը կատարուի եւ յարգանք կ'ընծայուի մայրերուն: Հայաստանի Հանրապետութիւնը 1995 թուականէն ի վեր իր պաշտօնական տօներու շարքին Ապրիլ 7-ը հռչակած է հայոց «Մայրութեան եւ Գեղեցկութեան Օր»:

Սօր մը դերն ու ազդեցութիւնը հզօր է ընտանիքի մը մէջ: Եւ քանի որ ազգ մը ընտանիքներէ բաղկացած ամբողջութիւն մըն է, մայրեր որոշապէս բախտորոշ դեր մը կը խաղան ազգերու կեանքին մէջ դրական կամ ժխտական իմաստով: Մայրն է առաջին ուսուցիչը՝ կեանքի առաջին դպրոց եղող ընտանիքին: Օրինակներու առաջինը եւ ամենէն ազդեցիկը մօր օրինակն է: Մանուկը առաջին անգամ մօր աչքերուն մէջ կը նայի, անոր դէմքը կը տեսնէ, անոր ձայնը կը լսէ ու անոր շէշտերը կ'օրինակէ: Անոր նկարագիրն ու բնաւորութիւնը որեւէ բանէ աւելի կը դրոշմուի մանուկին մտքին վրայ եւ ուղղութիւն կուտայ անոր կեանքին: Մայրը մանուկին գլուխն է, անոր համար կը խորհի, սիրտն է՝ անոր համար կ'զգայ, ձեռքն է՝ անոր համար կը գործէ: Անոր ձայնը մանուկին նուագն է:

Այստեղ անհրաժեշտ է կարեւոր հաստատում մը ընել, թէ մայրութիւնը սոսկ ֆիզիքական գոյութիւն մը չէ, այլ աստուածային վսեմ կոչում մը: Այլապէս, կենդանական եւ մարդկային կեանքի մէջ բնագոյի եւ բնախօսական համաման յատկանիշներ կան: Անասուններն ալ, մարդոց պէս, սիրոյ, հոգածութեան եւ գուրգուրանքի բնագողը ունին: Անոնք ալ կեանքի գնով իրենց երախաներուն պաշտպանութեան եւ բարօրութեան նուիրուած են: Պատրաստ են իրենց կեանքը գոհելու իրենց ձագերուն համար:

Մարդկային կեանքի մէջ սակայն մայրութիւնը կը զանազանուի իր դաստիարակչական դերով եւ առաքելութեամբ: Մայրը կոչուած է ոչ միայն ծնունդ եւ սնունդ տալու ի գաւկին, այլ նաեւ կրթելու եւ դաստիարակելու է զայն:

Արդ, իր բնագրական սերէն եւ հոգածութենէն զատ, առաքինի մայրը կը զանազանուի իր ջամբած դաստիարակութեամբ: Մանուկ մը շատ բան կը սորվի իր շրջապատէն, բայց իր մօր ծունկերուն քով, իր առած դաստիարակութիւնը իր հետ կը տանի մինչեւ իր մահը: Սօր մը յիշատակը կը մխիթարէ եւ կը քաջալերէ զինք: Փորձութեան ժամանակ կը զգուշացնէ եւ կը զօրացնէ զինք:

Այս աշխարհի մէջ չկայ սիրոյ արտայայտութիւն մը, որ կրնայ բաղատառուիլ մայրական սիրոյն հետ: Առաքինի մօր մը սէրը անպարտելի է, անփոփոխ եւ անմեռ է: Սիրոյ բոլոր տեսակները կրնան պարագաներու բերումով նուազիլ, չքանալ, անէանալ, բայց առաքինի մօր մը սէրը երբեք չի փոխուիր, փոյթ չէ թէ իր զաւակը որչափ նկարագրով վատթարանայ, այլասերի եւ եղծանի:

Առաքինի մօր մը հաւատքը իր զաւակին համար անդրդուելի է, անոր համբերութիւնը անսահման է, անոր յոյսը անբեկանելի է:

Մեր անմահն գրագետ եւ քաղաքական գործիչ Աւետիս Ահարոնեան արդարօրէն դիտել կուտայ. «Անկախ բոլոր հանգամանքներից, անհատական իրաւունքներից, օրէնքներից, բարոյական հասկացողութիւնից մայրը իր զաւակի երջանկութիւնն է փնտրում աշխարհում, կատարեալ, գեղեցիկ երջանկութիւնը, որպիսին միայն նա գիտէ երագել: Ոչ ոք եւ ոչինչ չի կարող հերքել նրա այս գերագոյն իդէալ, որովհետեւ նա մայր է եւ նրա առաջ մեղաւոր են բոլոր նրանք, որոնք, իր սիրելիների դժբախտութեան պատճառ են հանդիսանում թէկուզ ակամայ»:

Արդարեւ, առաքինի մօրը սէրը այնչափ հզօր է, որու առջեւ կամքը կը խոնարհի, կիրքը կը չքանայ, կեանքը կը փոխուի: Աննման են անոր սէրն ու սիրտը, անոր նկարագիրն ու կեանքը: Ան առաջին օրինակը եւ վերջին յիշատակն է իր զաւկին:

Յիրաւի, մեծ ու բախտորոշ է մօր մը դերը իր տան եւ իր պատկանած ընկերութեան մէջ, իր ազգին եւ մարդկութեան մէջ: Ի գուր չէ բնուած, «Այն ձեռքերը որ օրօրոցը կը շարժեն, աշխարհը կը շարժեն»: Իրօք, մօր «տկար» ձեռքերուն մէջ է ճակատագիրը եւ ազգին եւ աշխարհին: Մա յրն է իր զաւակներու նկարագրի դարբինը: Մա յրն է անոնց հոգիներու հողին սերմնացանը: Մա յրն է իր զաւակներու ճակատագրին, եւ ուրեմն նաեւ, մարդկութեան ճակատագրին հետ խաղցող էակը, որուն շինածը ոչ ոք կրնայ քանդել, եւ որուն քանդածը ոչ ոք կրնայ շինել:

Առաքինի մայրը ի վաղուց յետէ մասնաւոր արժէք ու նշանակութիւն ստացած է հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ: Ազգային մեր սրբութիւններուն եւ արժէքներուն մէջ իսկ «Մայր» բառը յատուկ կարեւորութիւն ունեցած է: Ի գուր չէ, որ մեր հայ լեզուն մեզի համար «Մայր լեզու» է, հայ եկեղեցին «Մայր եկեղեցի» է, մեր հայ բնաշխարհը «Մայր Հայաստան»:

Մայրերու օրուան առթիւ երբ մեր սիրոյ զգացումները կը յայտնենք մեր ապրող մայրերուն եւ մեր յարգանքի եւ երախտագիտութեան տուրքը կ'ընծայենք մեզմէ մարմնապէս մեկնած մայրերուն՝ երբեք մտահան չընենք այն իրողութիւնը, որ իրենց կեանքով ու կենցաղով առաքինի եւ Աստուածավախ մայրերն են որ ամենէն աւելի արժանի են մեր մեծարանքին: Այդ ընտիր դաստիարակներն են, որ իրենց կենարար դերն ու անջնջելի ազդեցութիւնը թողուցած են մարդկային կեանքին մէջ եւ օրինութեան միջոց դարձած են մարդոց:

Յարգանք եւ բիր պատիւ բոլոր առաքինի մայրերուն:

Վեր. Դոկտ. Վահան Յ. Թութիկեան

ՀԱՅ ԵԿԵՆԻՔԻ
ՊՐԵԼԱԿԱՏՈՐԻ
ԺՊՈՎ